

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક
છૂટક નકલ ૮-૦૦ વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂા. ૨૫/- આજીવન ૨૫૧/-
વિદેશમાં વાર્ષિક રૂા. ૫૦૦/ (વિમાનથી) આજીવન ૫૦૦૦/-

- સંસ્થાપક : પ. પૂ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચે. ટ્રસ્ટ સ્વર્ગારોહણ, દાતારોડ, અંબાજી, ૩૮૫૧૧૦).
- તંત્રી-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. જાની.
- પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન : ૬ વૃંદાવન ફ્લેટસ, હવેલી પાસે આતાભાઈ ભાવનગર-૧. ફોન : ૨૫૭૨૫૦૨, ૨૫૬૫૮૧૧
- ADHYATMA email Address: adhyatma_editor@yahoo.co.in
- You can know about Shree Mahatmajji & Shree Maa from Website "SWARGAROHAN.ORG"
- અધ્યાત્મના સહાયક સ્વજનો : ૧. શ્રીપિનાકીન ના. જાની ૨. શ્રી આશીષ ગોહિલ ૩. શ્રીગોરધનભાઈ કલોલા (કલ્યાણ) ૪. શ્રી જ્યોત્સ્નાબેન બી.ત્રિવેદી.
- તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. જાની.
- મુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, LIG167, આનંદનગર, ભાવનગર-૫
- ★ લેખકોને નિમંત્રણ ★
- અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે. અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ જ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.
- લખાણ કાગળની એક બાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોવું જરૂરી છે.
- ★ અધ્યાત્મ અંગે સૂચનો ★
- ગ્રાહકોને ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.
- 'અધ્યાત્મ' જો આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતાં રહેશો.
- લવાજમ માટે મનીઓર્ડર, ડીમાન્ડ ડ્રાફ્ટ 'સર્વમંગલ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ'ના નામનો શ્રીનારાયણ હ. જાની, ૬ વૃંદાવન ફ્લેટ, હવેલી પાસે, આતાભાઈ, ભાવનગર(ફોન-૨૫૭૨૫૦૨)ને મોકલવા વિનંતી છે.
- 'અધ્યાત્મ' દર માસની ૧૭ તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી અપાશે.
- પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.
- આ અંકના ટાઈટલ પેઈજ સાથે કુલ પાનાં ૬૮.

You can know about Shree Mahatma Yogeshwarji & Shree Maa Sarweshwari from Website 'swargarohan.org'

★ અનુક્રમણિકા ★

સદ્ભાવભરી સહાય	મા સર્વેશ્વરી	૩
ધ્યાનની અંતરંગ સાધના (૨)	પૂ. યોગેશ્વરજી	૪
શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત-		
દક્ષિણ આફ્રિકાનો પુણ્ય પ્રવાસ (૮)	મા સર્વેશ્વરી	૯
પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીના જન્મદિને અનોખી ભેટ-		
શ્રીશાંતિભાઈ કનેરિયાની ગુરુપૂર્ણિમા-૧, ૨ રાજુભાઈ જાની		૧૫
તમે શો વરસાવો કેર!	પ. પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી	૨૦
મારું છત્ર-મા-પ્રભુનો હાથ	મહેન્દ્રભાઈ	૨૦
પરમેશ્વરને શોધવા દોડાદોડ કરવાની જરૂર નથી		
	માણેકલાલ પટેલ	૨૧
અદ્ભુત શિક્ષિકા, અદ્ભુત યાદી!		
	ડૉ. આઈ. કે. વિજળીવાળા	૨૫
'મા' સર્વેશ્વરીનું આંતર ઐશ્વર્ય	પ્રો. તરલાબેન દેસાઈ	૨૯
વધુ ધન કમાવાની વેલણ સુખ આપશે નહીં-		
વોરન બફેટના જીવનની ઝાંખી	દેવેન્દ્ર પટેલ	૩૩
આનંદનો ઝરો (૩)	જયોતિબેન થાનકી	૩૯
ફરિયાદ	નીલમ દોશી	૪૪
વડોદરામાં ગુરુપૂર્ણિમાની ઉજવણી	એક સત્સંગી	૫૦
પૂ. શ્રીના જન્મદિનની ઉજવણીના કાર્યક્રમો	રાજુભાઈ જાની	૫૧
મન-બુદ્ધિ આપણાં નથી	સ્વામી રામસુખદાસ	૫૫
મૃત્યુનું ચિંતન	હરિના મારગમાંથી	૬૧
હંમેશ બાહ્ય ત્યાગ જરૂરી નથી	ટી.વી.પટેલ	૬૩

સદ્ભાવભરી સહાય

વિદેશની ધરતી ઉપર પ્રથમ શિબિર, કર્પૂરવન સંનિધિ પર્વ, કર્પૂરવન ઝૂંમા પ્રાથમિક શાળા, સાયકલ યાત્રા તથા જયપુર ફૂટ જેવાં અનેક સત્કર્મો જેમના હાથે થઈ રહ્યાં છે.

તે કર્પૂરવનના મા પરિવારનાં વડીલો ને બાળકો

૧. શ્રી શારદાબેન,
૨. શ્રી રમેશચંદ્ર,
૩. શ્રી જગદીપ ભક્ત,
૪. શ્રી નયના ભક્ત.

તરફથી આ અંક પ્રકાશિત થઈ રહ્યો છે.

સર્વમંગલ, સ્વર્ગારોહણ, અધ્યાત્મના એ સાચા સ્વજનોને અભિનંદન.

— મા સાર્વેશ્વરી

ધ્યાનની અંતરંગ સાધના

—યોગેશ્વરજી

સમય, સ્થાન અને આસન

ધ્યાનની સાધના માટે સ્થાન કેવું હોવું જોઈએ? ગીતાના છઠ્ઠા અધ્યાયમાં શુચૌ દેશે પ્રતિષ્ઠાપ્ય શબ્દપ્રયોગ કરીને સૂચવવામાં આવ્યું છે કે ધ્યાનની અંતરંગ સાધના માટે જે સ્થાન અથવા પ્રદેશવિશેષને પસંદ કરવામાં આવે તે સ્થાન અથવા પ્રદેશવિશેષ અપવિત્ર ના જોઈએ. જે વાતાવરણ વિશુદ્ધ હોય, જેમાં પ્રવેશતાં વેંત જ મનની અંદર સાત્વિકતાની સૃષ્ટિ અને અભિવૃદ્ધિ થતી હોય, જેની મહામૂલી મદદથી આત્મભાવને પોષણ મળતું હોય, એવા વાતાવરણની મદદથી ધ્યાન સારી રીતે થઈ શકે છે. આરંભમાં બહારનું વાતાવરણ સાધકપર પોતાની અસર ઊભી કરે છે. જ્યાંસુધી વાતાવરણની એવી અનુકૂળ અથવા પ્રતિકૂળ અસર પડતી હોય ત્યાંસુધી સાધકે બહારના વાતાવરણનો પૂરતો ખ્યાલ રાખીને એને સાધનાત્મક અભ્યાસમાટે અનુકૂળ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. સાધનાના અંતરંગ અભ્યાસમાં સુચારુરુપે આગળ વધ્યા પછી તો એવી અવસ્થાવિશેષની પ્રાપ્તિ થશે કે ગમે તેવા શુભાશુભ, શુચિ, અથવા અશુચિ, સુંદર અથવા અસુંદર સ્થાનવિશેષમાં રહીને પણ સાધના કરી શકાશે. બહારનું વાતાવરણ આત્મિક સાધનાના અનુષ્ઠાનમાં અવરોધક નહીં થાય. સાધકનું મન સર્વે સ્થળોમાં પ્રસન્ન, પુલકિત, પરમાત્માપરાયણ રહેશે. એવી

અવસ્થા ના આવે ત્યાંસુધી બાહ્ય વાતવરણનો ખ્યાલ રાખવો જોઈએ. જે ખંડ, પ્રદેશ અથવા સ્થાનવિશેષમાં ધ્યાનજેવી સાધનાના અનુષ્ઠાનને માટે બેસવાનું હોય તે ખંડ, પ્રદેશ અથવા સ્થાનવિશેષને પુષ્પો, અગરબત્તી તથા ધૂપાદિ સુવાસિત દ્રવ્યોથી સુગંધિત કરવાનું અને અવતારી પુરુષો અથવા પ્રાતઃસ્મરણીય સ્વનામધન્ય સંતપુરુષોનાં ચિત્રોથી ચારુ તેમજ ચિત્તાકર્ષક બનાવવાનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ. એવા સ્થાનવિશેષમાં પદાર્પણ કરતાંવેંત જ આપણો પ્રાણ પરમપ્રસન્ન થાય છે અને સ્થાનવિશેષમીટ પદાર્પણ કરતાંવેંત જ આપણો પ્રાણ પરમપ્રસન્ન થાય છે અને ઉત્તમોત્તમ પ્રેરણાની પ્રાપ્તિ થાય છે. એ મહાપુરુષોની સૂક્ષ્મ સંનિધિમાં આપણને થાય છે કે આપણે પણ એમના પગલે ચાલીને જીવનને શુદ્ધ, મુક્ત, બુદ્ધ, પૂર્ણ બનાવવાની અને એમના જેવા થવાની કોશિશ કરીએ. એમના અણિશુદ્ધ આંદોલનો આત્માનો અનુપ્રાણિત કરે છે, અવનવી ચેતની ધરે છે, સમસ્ત વ્યક્તિત્વમાં સંજીવન ભરે છે.

○

ધ્યાનમાટે પવિત્ર પ્રદેશમાં સ્થિરતાપૂર્વક સુયોગ્ય આસનપર બેસવું જોઈએ. આસન શબ્દ જ સૂચવે છે કે એ દરમિયાન એનો આશ્રય લેનારે બેસવું જોઈએ. આસૂ એટલે બેસવું અને આસન એટલે બેસવાની પદ્ધતિ અથવા પ્રક્રિયા. કેટલાક ઉપદેશકો ઊભાઊભા ધ્યાન કરવાનો તો કેટલાક ચાલતાંચાલતાં ધ્યાન કરવાનો સંદેશ આપે છે. એ સંદેશને ઝીલનારે અથવા અનુસરનારે સમજી લેવું જોઈએ કે ધ્યાનના અંતરંગ અભ્યાસ

દરમિયાન મનને સ્થિર, એકાગ્ર, સમાહિત અથવા આત્મકેન્દ્રિત કરવાનું હોય છે. એ પછી એનો સમાધિની અતીન્દ્રિય અવસ્થામાં પ્રવેશ કરાવવો પડે છે. એ પ્રયોજનની પૂર્તિમાટે એક સ્થળે એક અનુકૂળ આસનપર બેસવાનું અત્યંત આવશ્યક છે. ઊભાઊભા કે ચાલતાંચાલતાં મનનો લય થતાં સમાધિ કેવીરીતે સધાશે, અને સધાશે તોપણ એ વખતે શરીરની દશા કેટલી બધી કરુણ અથવા દયનીય થઈ જશે? એક સ્થળે બેસીને મનને સ્થિર કરવાનું સરળ થાય છે.

મહર્ષિ પતંજલિએ યોગદર્શનમાં આસનનો ઉલ્લેખ કરતાં લખ્યું છે કે જેમાં બેસવાથી શરીરની સ્થિરતાનો અને માનસિક પ્રસન્નતાનો અથવા સુખનો અનુભવ થાય એ આસન. સાધકે કયા વિશિષ્ટ પ્રકારના આસનનો આધાર લેવો જોઈએ એનો સ્પષ્ટ નામનિર્દેશ એમણે નથી કર્યો. આસનની પસંદગી એમણે સાધકની વ્યક્તિગત પ્રકૃતિ તથા રૂચિપર છોડી છે. કોઈપણ શાસ્ત્રસંમત પરંપરાગત આસનની અભિરુચિ ના હોય તો ધ્યાનના સાધકે સુખાસનનો આધાર લેવો. પરંતુ જેમની શરીર સંપત્તિ સારી હોય અને ઉંમર પ્રમાણમાં નાની હોય એમણે તો પદ્માસનમાં અથવા સિદ્ધાસનમાં જ બેસીને ધ્યાન કરવાનો આગ્રહ રાખવો. એ આસનો બીજી રીતે ઉપયોગી છે. આસનપર સ્વસ્થચિત્તે સીધા બેસવું. ધ્યાનનો આરંભ શરીરને ઢીલું રાખીને કે ટેકો દઈને બેસીને ના કરવો. સ્વસ્થ શરીરવાળાએ સીધા જ બેસવું. ધ્યાનના અભ્યાસદરમિયાન પાછળથી કોઈ કારણે શરીરને ઢીલું કરવું પડે કે પાછળ ટેકો દેવો

પડે તો તે વાત જુદી છે, પરંતુ પ્રારંભમાં એવું ના કરવું. જેમનાં શરીર સ્વસ્થ હશે, જેમની નસોમાં તાજું લોહી ઉછળતું હશે, જેમનાં મન મહત્વાકાંક્ષાથી મંડિત હશે, ને ગમે તેટલું કષ્ટ વેઠવાની ને ગમે તેવો ભોગ આપવાની શક્તિ સંપન્ન હશે, એવા યુવાનોએ યોગસાધનામાં રસ લેવો જોઈએ. યુવાનોને અને યુવતીઓને એમાં રસ લેતાં કરવાં જોઈએ. એ કલાકો સુધી સ્વસ્થતાપૂર્વક આસનપર બેસી શકશે અને અંતરંગ અભ્યાસક્રમના આનંદને સહેલાઈથી પ્રાપ્ત કરશે. યુવાની જીવનની સર્વશ્રેષ્ઠ ઋતુ છે, વસંત છે, સાધનાની સર્વોત્તમ સુયોગ્ય અવસ્થા છે. એ વખતે મનને ભૌતિક ભોગોપભોગોને બદલે આત્મિક યોગપ્રત્યે વાળવામાં આવે તો ચમત્કારોનું સર્જન થાય. જીવનનો આધ્યાત્મિક વિકાસ સહજ બને. આત્મોન્નતિના સર્વોચ્ચ સુમેરુશિખરોને સહેલાઈથી સર કરી શકાય. વૃદ્ધાવસ્થા થતાંસુધી તો પ્રશાંતિનું પ્રસન્નતાનું, પૂર્ણતાનું પેન્શન મળે. જીવન ધન્ય બની રહે. પરમાત્માની પરિપૂર્ણ કૃપાની અનુભૂતિ થાય.

ધ્યાનના અંતરંગ અભ્યાસ દરમિયાન જેના પર બેસવાનું છે એ આસન સ્વચ્છ, સુંદર, ગાદી જેવું હોવું જોઈએ. આસન વધારે પડતું નરમ, મુલાયમ કે ભારે ના હોવું જોઈએ. એવા આસનપર બેસવાથી કેટલીકવાર આળસ આવે છે અને આળસનો અતિરેક થતાં આડા પડવાનું મન થાય છે. આસન અતિશય સખત અથવા કઠોરપણ ના હોવું જોઈએ. વધારે પડતું કઠોર આસન પગમાં દુખાવો કરે છે અથવા પગે ખાલી ચઢાવે છે. આસન જોતાંવેંત એની ઉપર બેસવાનું મન થાય, અંતરમાં

આહલાદ છવાઈ જાય, અને સાત્વિકતાની સૃષ્ટિ તથા વૃદ્ધિ થાય એવું હોવું જોઈએ. એ આસનનો ઉપયોગ ગમેતેવા વ્યાપારોને માટે કરવાને બદલે કેવળ સાધનામાટે જ કરાવો જોઈએ. એની ઉપર બેસીને જપ, ધ્યાન પ્રાર્થના, સ્વાધ્યાય જેવી પવિત્ર સાધનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ કરવી જોઈએ. એ આસન એમને સારું સુરક્ષિત રહેવું જોઈએ. સાધકનું આસન અહિંસક હોય એ આવશ્યક છે. જીવહત્યા અથવા હિંસાની પાશવી પ્રવૃત્તિના પરિણામે પેદા થયેલા કોઈપણ આસનનો ઉપયોગ આત્મકલ્યાણને માર્ગે આગળ વધનારા સાધકે ના કરવો જોઈએ. શોષને લીધે, પરંપરા કે રૂઢિના પાલન માટે અથવા અન્ય કોઈપણ કારણે કરાતો એવો ઉપયોગ આવકારદાયક અથવા અભિનંદનીય નથી લાગતો. હવે તો ખાદી તથા ગ્રામોદ્યોગનાં અને અન્ય અનેક પ્રકારનાં આસનો સુપ્રાપ્ય હોવાથી હિંસાનાં પ્રતીક જેવાં ચર્મસનોનો ઉપયોગ અનિવાર્ય નથી રહ્યો.

કોઈ આદમી બેઈમાન હોય અને ભૂખ્યો હોય તો ભૂખ્યા હોવું એ રોટી મેળવવાની પાત્રતા છે અને તેથી ભૂખ્યા માણસનું ચારિત્ર કેવું છે તેની ભાંજગડમાં પડ્યા વગર તેને રોટી આપી દેવી સજ્જનનો ધર્મ છે. જ્યાં અન્નક્ષેત્રો ચાલે છે ત્યાં જમવા આવનાર માણસ પાસે પ્રામાણિકતાનું પ્રમાણ પત્ર માંગવામાં આવતું નથી કારણ કે ત્યાં આવનાર માણસ ભૂખ્યો હોય તે એક જ લાયકાત પૂરતી હોય છે. —પૂ. મોરારી બાપુ

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો

—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૩૭

સપ્ટેમ્બર—૨૦૧૫

અંક ૧૨

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત

—મા સર્વેશ્વરી

દક્ષિણ આફ્રિકાનો પુણ્યપ્રવાસ(૯)

તા.૦૧/૧૨/૮૨, બુધવાર, કારતક વદ એકમ, ૨૦૩૯.

પ્રિન્સ એડવર્ડ સ્ટ્રીટ, ડરબન શહેર.

વિદેશની ધરતી ઉપર આજે પંદરમો દિવસ થયો. ઘણા લાંબા સમયથી અહીં રહીએ છીએ એવું અનુભવવા મળે છે.

આ ધરતી રળિયામણી છે. મકાનો એકસરખાં નથી. મકાનોની બહાર ખુલ્લી જગ્યા નથી, તેથી મકાનના જ એક ખુલ્લા ભાગમાં લોકો તુલસીક્યારા ને બીજાં ફૂલના છોડ રાખે છે. બહાર મકાનો ઉપર કબૂતરોનો સમૂહ દરરોજ જોવા મળે છે. ઘણાં ઘરોમાંથી કબૂતરોને નિયમિત દાણા નાખવામાં આવે છે.

પૂ.શ્રીનો જે ઓરડામાં ઉતારો છે તેની બારી મુખ્ય માર્ગ ઉપર છે, જેથી બારીમાંથી સૂર્યપ્રકાશ ને વિવિધ દશ્યોનું દર્શન સહજ બને છે. સાડા ચાર વાગ્યે તો અજવાળું શરૂ થઈ જાય છે.

પૂ.શ્રી સાડા ત્રણ વાગ્યે સ્નાન કરી નિવૃત્ત થઈ વ્યાયામ પૂર્ણ કરે છે ત્યારે ઘડિયાળમાં સાડા ચાર કે પોણા પાંચ થવાની તૈયારી હોય છે. લેખનમાંથી નિવૃત્ત થઈ પૂ.શ્રી સાડા અગીઆર પછી કંઈક વાંચતા હોય એવું લાગે છે. પલંગ પાસે કોઈ પુસ્તક લઈને ઊભા છે. થોડી જ વારમાં ભોજન લેવાનું બનશે. ભોજન આ જ ઓરડામાં નીચે ચાદર પર બેસીને લેવાનું છે. આજે પૂ.શ્રી વાચન દરમ્યાન થોડી વાતો કરતાં કહે છે : હજુ તો પંદર દિવસ થયા નથી ત્યાં અંગ્રેજી કાર્યક્રમો કેટલા બધા થયા! બીજા કેટલાયે ગોઠવાઈ ગયા છે ને હજુ તો ગોઠવાશે. પ્રભુની કૃપાથી અંગ્રેજી બોલવામાં ખાસ વાંધો આવતો નથી. જ્યારે જ્યારે કોઈ અંગ્રેજી વાર્તાલાપ સાંભળું છું ત્યારે ત્યારે એમ થાય છે કે એ અંગ્રેજી ભાષા તો સાવ સાધારણ છે, આત્મગૌરવથી બોલાયેલી નથી. એટલે જ્યારે પણ મારે અંગ્રેજી ભાષામાં બોલવાનું બને છે ત્યારે તેની પાછળ આત્મગૌરવ ભળે છે અને તેથી જ તે બોલવાનું સફળ થાય છે.

ગઈ કાલે પણ કાર્યક્રમના આયોજકોએ કહ્યું કે આપ વિષયને ખૂબ સારી રીતે ન્યાય આપો છો. તેથી જે સારો વર્ગ છે તે જ પ્રવચનમાં આવે છે. જેમને હલકા મનોરંજનમાં રસ છે તેઓ કદાચ ન આવે તો તેથી શું?

આજે ભોજનમાં રસ (કેરીનો રસ), રોટલી, દાળ, ભાત લીધાં.

ભોજન બાદની મુલાકાતમાં એક બહેનના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પૂ.શ્રીએ કહ્યું : બધા પોતપોતાના કર્મસંસ્કાર લઈને આવે છે. તે બધાને શીખામણ આપવાનો કોઈ અર્થ નથી. શેઠની શીખામણ ઝાંપા સુધી. થપ્પડ વાગશે ત્યારે સૌ પોતપોતાના ઠેકાણે આવશે. આપણે પ્રભુના બની જવું. આપણે જે સત્કર્મ કરીશું, તે જ કામ

આવશે. આપણે આપણું સાધન—ભજન કર્યા કરવું.

આજે મુલાકાત પછી, શ્રી.રતિભાઈના બે દિવસના આગ્રહને માન આપી બહાર ફરવા જવાનું બને છે.

ડોલફીશીયમ નામનું સ્થાન, જ્યાં સાડા ચાર રેન્ડની એક ટિકિટ લઈને જોવા જવાનું હોય છે. ત્યાં વિશાળ સ્ટેડિયમ જેવી જગ્યા હતી. સામે પાણીનો હોજ હતો, જ્યાં માછલીઓનો શો બતાવવામાં આવે છે. સી નામનો દરિયાઈ જીવ કાળા રંગનો નાનકડો લાંબો કૂતરો હોય એવું લાગે છે. સુંવાળી ને પગ જેવા આકારની ચામડી. તેને જુદી જુદી તાલીમ આપી હતી, જેથી તે લપસણી ઉપરથી લપસે, રીંગમાં થઈ કૂદકા મારે, બોલ રમે, પીપ ગબડાવે, તાળી પાડે, આનંદ વ્યક્ત કરે.

એ જ રીતે મોટી મોટી ત્રણ માછલીઓએ પણ એ રીતે પ્રયોગ કર્યા. માછલીઓ ઈશારાથી અને ભાષાથી સમજપૂર્વક એકસાથે તે પ્રયોગો કરતી હતી.

તાલીમ ઘણી સારી આપેલ હતી. જોનારાંને આનંદ આવે જ, વિશેષ કરીને બાળકોને.

લગભગ એક કલાક શો ચાલે છે. બે—ત્રણ બહેનો આ માછલીઓને, સી નામના દરિયાઈ જીવને તાલીમ આપે છે.

વળી, એ જ મકાનમાં માછલીઘર જોવા મળે છે. જુદા જુદા પાંચ છ મોટા મોટા પાણીના ઊંડા હોજ હતા. પાણી સ્વચ્છ હતું. તેમાં ઘણી જુદી જુદી જાતની મોટી મોટી માછલીઓ, કાચબા વ. જોવા મળ્યાં.

વળી, સાથે એક દુકાન પણ હતી, જેમાં ડરબનનાં કાર્ડ, શંખ, પુસ્તકો, ઉપરાંત બીજી ઘણી બધી વસ્તુઓ મળતી હતી. ત્યાંથી અમે કાર્ડ લીધાં.

દરિયાકિનારે આ સ્થળ આવેલું છે. દરિયાકિનારે ઘણાં ભાઈબહેનો સ્નાન કરતાં હતાં. ત્યાં પાસે બે સ્નાનાગાર હતાં, જેમાં નાનાં નાનાં દોઢ—બે વરસથી માંડીને ચાર—પાંચ વરસ સુધીનાં બાળકોને માબાપ પાણીમાં રમાડતાં હતાં. બીજા સ્નાનાગારમાં પાંચથી પંદર—વીસ વરસનાં બાળકો રમતાં હતાં.

દરિયાકિનારે જ દક્ષિણ આફ્રિકાનું મોટું બંદર આવેલું છે. તે પણ જોવા જેવું છે. વરસો પહેલાં મુંબઈથી દર પંદર દિવસે એક સ્ટીમર આવતી. એકવીસ દિવસની એકધારી અટક્યા વિના મુસાફરી થતી. હવે તો એક જ દિવસમાં મુંબઈથી અહીં અવાય છે. બંદરના અંદરના ભાગમાં અમે ગયાં. જ્યાંથી મુસાફરો, માલ વગેરે ઊતરે તે સ્થાન જોયાં. અહીં પણ યુરોપીયન, આફ્રિકન, ઈન્ડિયન માટે જુદા જુદા કસ્ટમને ઉતારવાની જુદી જુદી જગ્યાઓ જોવા મળી. દરિયાકિનારે જ્યાં સ્ટીમર દાખલ થાય તે જગ્યા પણ જોઈ. દીવાદાંડી ઉપરથી સિગ્નલ અપાય એ રીતે સ્ટીમર અંદર આવે. મોટી સ્ટીમરોએ ક્યાંથી દાખલ થઈ ક્યાં ઊભા રહેવાનું છે તે માટે એક પાયલોટ સ્ટીમર જઈને પેલી સ્ટીમરને દોરવણી આપે.

તે જોયા બાદ ઉતારા ઉપર આવી ગયાં. થોડો આરામ કર્યો. મેં નોંધ લખી.

૬ થી ૭ સુધી ધ્યાનની બેઠક થઈ. ૭ થી ૭.૧૫ સુધીમાં સેવમમરા, ફળનો નાસ્તો લઈ લીધો.

ભારત હોલમાં સાડા સાતે પહોંચી ગયાં.

આજે ત્યાં શ્રી રામકૃષ્ણ સેન્ટરના સ્વામી શિવપાદાનંદ પણ પધાર્યા છે. તેમની પણ એક ખાસ બેઠક પૂ.શ્રીએ તૈયાર કરાવી હતી. કાર્યકર્તાઓની માન્યતા એવી હતી કે સ્વામીજી તો બધા

પ્રેક્ષકોની સાથે નીચે જ બેસશે. પણ પૂ.શ્રીની ઈચ્છા સ્વામીજી સંત તરીકે ઉપર અલગ બેઠક ઉપર જ બેસે એવી હતી. જેથી પૂ.શ્રીએ અલગ બેઠક જ તૈયાર કરાવી હતી. સ્વામીજી ત્યાં બેઠા. પૂ.શ્રીએ આજે હિન્દીમાં પ્રવચન આપ્યું. પછી સ્વામીજીને આશીર્વાદ આપવા જણાવ્યું. સ્વામીજીએ અંગ્રેજીમાં આશીર્વાચન આપ્યું. પછી, વિદાય થતી વખતે સ્વામીજીને વિદાય આપવા પૂ.શ્રી ઊભા થયા અને ભગવાનની તસવીર ઉપર જે ફૂલનો હાર હતો તે મંગાવી સ્વામીજીને પહેરાવ્યો. સ્વામીજીએ નીચા નમી પ્રણામ કર્યા ને વિદાય લીધી.

સ્વામીજી પૂ.શ્રીને પ્રણામ કરે તે તો કંઈકે સમજાય, પણ મને પણ તેઓ ખૂબ નમ્રતાથી નીચા નમીને જ નમસ્કાર કરે છે. જાણે નમ્રતાનો આદર્શ બતાવવા જ આ પૃથ્વી પર શિવપાદાનંદજી પ્રગટ્યા ન હોય! એમની નમ્રતાને ધન્યવાદ ઘટે, એમની નમ્રતાને વંદન જ શોભે.

આવનાર અતિથિ સંતપુરુષને યોગ્ય આસન આપવાનું ને યોગ્ય સત્કાર કરવાનું કાર્ય કાર્યકર્તાઓનું હોવું જોઈએ. કદાચ, જ્યાં કાર્યકર્તાઓ ભૂલે ત્યાં સુયોગ્ય વ્યવહાર કરવાનું પૂ.શ્રી ક્યાંથી ભૂલે? એક સંતપુરુષનું યથોચિત સ્વાગત કરવું તે સમાજનું કર્તવ્ય છે. એ કર્તવ્યનું પાલન પૂ.શ્રી કરે છે ને કરાવે છે. પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીની એ વિશેષતા છે કે તેઓ કોઈ પણ સંતનો સુયોગ્ય આદરસત્કાર કરે જ છે.

છેવટે ભજન-ધૂન ને આરતી બાદ કાર્યક્રમ પૂર્ણ થયો.

આખો દિવસ પૂ.શ્રી કંઈક ને કંઈક ઉપયોગી વચનામૃત વરસાવતા રહે છે.

માછલીઓનો સમૂહ જોઈને પૂ.શ્રી કહે : આ બધાં પ્રભુનામની ધૂન ગાતાં હોય તો? દરેકને મુક્તિ ગમે. આ બંધન-દશામાં, આટલી જ દુનિયામાં ફર્યા કરવાનું કેમ ગમે?

અહીં હવામાન બદલાયા કરે છે એવું સાંભળી પૂ.શ્રી કહે : કલિયુગના સાધક જેવી ઋતુ છે. ઘડીમાં વૈરાગ્ય ને ઘડીમાં વિષય. હોલમાં ભગત બની જાઓ ને પાછા જગતમાં વિષયી થઈ જાઓ!

વળી, મોટર-રસ્તો સહેજ ભૂલી જવાયો ત્યારે પૂ.શ્રી કહે : સાધક જેમ જરાક ગાફેલ રહે, જાગ્રત ન રહે, તો સાધનાના માર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય તેમ મોટર પણ માર્ગ ભૂલે.

નાની અમસ્તી વાતને પણ પૂ.શ્રી આધ્યાત્મિક અર્થઘટન સાથે નવી જ રીતે રજૂ કરે છે. એવું તો ઘણી ઘણીવાર જોવા મળે છે.

(ક્રમશઃ)

❀ સંદીપ વેલ્ડીંગ વર્ક્સ ❀

શ્રીલ, દરવાજા, તેમ જ મેઈન ગેટના સ્પેશ્યાલીસ્ટ

તેમ જ

દરેક જાતનું રીપેરીંગ કામ કરનાર.

મોદી બંગલા, ઉમરા જકાત નાકા પાસે, સુરત-૩૮૫૦૦૭

પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીના જન્મદિને અનોખી ભેટ
શ્રી શાંતિભાઈ કનેરિયાની,
ગુરુપૂર્ણિમા—(૧, ૨)

—રાજુભાઈ જાની

સ્વર્ગારોહણ તીર્થના ચાર વિશેષ પર્વમાં જ પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજીના જન્મદિન ૧૫ ઓગષ્ટનું પ્રાગટ્યદિન પર્વ સૌ સાધકો માટે એક વિશેષ મહત્વનો દિવસ ગણાય. આ નિમિત્તે તીર્થમાં દોઢ દિવસના પર્વનું તા.૧૫ અને ૧૬ ઓગષ્ટે આયોજન થયું, ભારતના સ્વાતંત્ર્યદિન સાથે સંકડાયેલ આ પર્વ સૌને માટે ઉત્સાહપ્રેરક બની રહે છે. તેથી જ ગુરુપૂર્ણિમા પર્વમાં જે ભાઈ બહેનો નહોતા લઈ શક્યાં તે સૌ પણ પ્રભુના શ્રીચરણે શ્રદ્ધાનો અર્ધ ધરવા આવી ગયાં.

તા.૧૪ની રાત્રી બેઠક દરમ્યાન સ્વર્ગારોહણ અને સર્વમંગલ ટ્રસ્ટના આજીવન સહયોગી અને પૂ.શ્રી ગુરુભગવંત અને પૂ.શ્રી માના અનન્ય સાધક ભક્ત શ્રી શાંતિભાઈ કનેરિયાનું સન્માન સૌ ભક્તોએ સાથે મળી કર્યું. આમ તો સ્વર્ગારોહણના સર્જન સમયની તેના બાંધકામોમાં અને સત્કર્મોમાં નિયમિત રીતે તેઓ શારીરિક શ્રમ સાથે આર્થિક સહયોગ ધરતા રહ્યા છે પરંતુ તેમની આજની સેવાએ સૌના હૃદયમાં તેમના પ્રત્યે એક વિશેષ સદ્ભાવના અંકિત કરી છે. ૧૮ માર્ચ ૨૦૧૫ના પર્વ દરમ્યાન શ્રી શાંતિભાઈએ પૂ.શ્રી માના ચરણે એક પ્રાર્થના વિનંતી કરી કે સ્વર્ગારોહણની પાછળના ભાગમાં તેમણે ખરીદેલ લગભગ સાત

હજાર બસો ચો.મીટર જગ્યા છે તે હવે તેઓ શ્રી પ્રભુના સત્સંગ—સેવા કાર્યો માટે અર્પણ કરવા માંગે છે. જે સર્વમંગલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટને અર્પણ થતાં પૂ.શ્રી માની આજ્ઞા અનુસાર તેમાં કોઈ વિશેષ કાર્યો આયોજીત કરી શકાય.

પૂ.શ્રી માએ તેમની વિનંતી સ્વીકારી તો એમણે એવો ભાવ વ્યક્ત કર્યો કે પૂ.શ્રીના પ્રાગટ્ય દિન પર્વની પૂર્વ સંધ્યાએ પ્રભુના ચરણોમાં આ સેવા અર્પણ થાય. તેમની એ સાત્વિક ભાવના પ્રભુએ પૂર્ણ કરી અને તા.૧૪ ઓગષ્ટે સાંજે એ જમીનના બક્ષીસ દસ્તાવેજ, જમીન સર્વ મંગલ ચેરી. ટેબલ ટ્રસ્ટના નામે ટ્રાન્સફર કરી પ્રભુના ચરણે ધરી દીધા. આર્થિક રીતે તો આ જમીનનું મૂલ્ય, હાલ કરોડો રૂપિયામાં થાય પણ સ્વર્ગારોહણના વિશેષ કાર્યો માટે તે સેવા અમૂલ્ય ગણાય. આજે નાની સરખી રકમ પણ સેવા સત્કર્મમાં આપતાં સૌ વિચારે છે ત્યારે કરોડોમાં જેની કિંમત થાય તેવી મિલકત ખૂબ પ્રેમથી અનન્ય શ્રદ્ધા ભાવથી જે ગુરુને ચરણે ધરી દે તે વ્યક્તિની વિશેષતાને વંદવી જ રહી.

સર્વમંગલ ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટી શ્રી દિલીપભાઈએ તેમને પુષ્પહાર અર્પણ કરી સન્માન્યા. સાથી શ્રી કલ્યાણજીએ શાંતિભાઈની પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજી પ્રત્યેની અનન્ય શ્રદ્ધાના દર્શન કરાવતા અનેક પ્રસંગોની વાતો કરી તેમની સાદાઈ, સહજતા, નિખાલસતા અને સેવાના અનેક વિશેષ ગુણો વિષે પણ સૌને જ્ઞાત કર્યાં. શ્રી રાજુભાઈ જાનીએ શ્રી શાંતિભાઈની સ્વર્ગારોહણમાં રહી થતી સાધના અને પ્રજ્ઞામભક્તિ યુવાનો માટે પ્રેરક છે તે સમજાવતાં શ્રી શાંતિભાઈના અહંકાર શૂન્ય વ્યવહારના પ્રસંગોની વાતો કરી. ઉપસ્થિત સૌ ભક્તોએ પણ પુષ્પ—અર્પણ કરી તેમની શ્રદ્ધા

ભક્તિ અને સદ્ગુરુ પ્રત્યેના સમર્પણને વંદન કર્યાં.

પૂ.શ્રી માએ આ વિશેષ અવસરને અને તેમના આ સર્વોત્તમ સેવા કાર્યને વધાવતાં જણાવ્યું કે અધ્યાત્મ માસિકનો એક વિશેષ અંક તેમની વિશેષતાઓનું, દર્શન કરાવતો પ્રસિદ્ધ કરી શકાય. તે માટે સૌ પોત પોતાની રીતે લેખ લખી અધ્યાત્મને મોકલે. જો કે વિશેષ રીતે શ્રી કલ્યાણજી એ જવાબદારી નિભાવશે.

○

ગુરુપૂર્ણિમા

આ વરસે ગુરુપૂર્ણિમા પર્વ પહેલાં અને પછી પણ વષદિવીની વિશેષ કૃપા સમગ્ર ગુજરાત અને ખાસ કરી ઉત્તરગુજરાત અને બનાસકાંઠા જિલ્લાના વિવિધ વિસ્તારોમાં જોવા મળી, જેના પરિણામે પવનદેવના સથવારે અનેક વૃક્ષો ધરાશાયી થયાં. રસ્તાઓ ઘોવાઈ ગયા, અનેક વિસ્તારોમાં પાણી ભરાયાં જેના પરિણામે સ્વર્ગારોહણના તીર્થસ્થળે પણ અનેક ભક્ત સાધકો ઈચ્છા હોવા છતાં ન પહોંચી શક્યા.

આ પર્વનું વિશેષ માહાત્મ્ય પૂ.શ્રી મા સર્વેશ્વરીએ સ્વર્ગારોહણના સાધક ભક્તોને સમજાવ્યું છે છતાં વરસાદના કારણે કંઈક આશંકોઓ વચ્ચે અટવાઈ ગયેલા ભક્તો પર્વ નિમિત્તે તીર્થના દર્શન ન પામી શક્યા. જેમણે હિંમત કરી, દૃઢ નિર્ણય કર્યો. પૂર્ણ શ્રદ્ધા સાથે પ્રભુને ચિંતા સોંપી નીકળી ગયા તે સૌ પહોંચી ગયા. પ્રભુએ સુખરૂપ પહોંચાડી દીધા. તે સૌની શ્રદ્ધાનો પ્રત્યુત્તર પ્રભુએ પણ આપ્યો જ! બહારગામના લગભગ ૮૦ જેટલા ભાઈ બહેનો સ્વર્ગારોહણ ગુરુપૂર્ણિમા પર્વમાં ભાગ લઈ શક્યાં, વાહન વ્યવહારની મુશ્કેલી છતાં.

તારીખ ૩૧ જુલાઈ, ૧ અને ૨ ઓગષ્ટ ના ત્રણ દિવસ

માટે પર્વ આયોજીત રહ્યું.

પ્રથમ દિવસે સવારે ૬.૦૦ વાગે લીલામૃતનો પ્રથમ અધ્યાય અને શતનામ પાઠ સાથે કાર્યક્રમનો પ્રારંભ થયો. ધ્યાન અને વંદનાની બેઠક પછી પૂ.શ્રી યોગેશ્વરની અમૃતવાણીનો પ્રસાદ સૌએ માણ્યો. સ્વર્ગારોહણના થોડાક યુવાનોએ ઉપસ્થિત ભક્તોના આર્થિક સહયોગથી ગુરુપૂર્ણિમા નિમિત્તે એક વિશેષ બેનર વગરનું સત્કર્મ આયોજીત કરી ૨૧૨ ભાઈબહેનોને પ્રભુનો પ્રસાદ પહોંચાડ્યો.

વરસાદ અને પવનની ઝપટમાં અંબાજી આસપાસના, માછલા, રૂપવાસ અને ઝુફાળી જેવાં નાનાં નાનાં ગામો પણ આવી ગયાં પાણીના પ્રવાહમાં.

જેમની સામગ્રી તણાઈ ગઈ, અનાજ પલળી ગયું. તેવા ૨૧૨ પરિવારોને સ્વર્ગારોહણ દ્વારા પ્રસાદ કીટમાં ૪ કીલો લોટ, ૧ કીલો તેલ, ૨ કીલો ખાંડ, ૨ કીલો ચોખા ૧ કીલો ગોળ, મીઠું—મરચું—મસાલા, મીણબત્તી, બાકસ વગેરે સામગ્રીની કીટ અપાઈ, કારણ લાઈટના અનેક થાંભલાઓ તૂટી પડતાં, વૃક્ષો ધરાશાયી થતાં. ત્યાં દસ દિવસ પહેલાં લાઈટ ચાલુ થાય તેમ ન હતી. ઘંટીઓ પણ બંધ હતી. લોકો સરકારી સહાયની રાહે બે દિવસ ભૂખ્યા બેઠાં હતાં. તેમની પ્રાર્થનાઓ કદાચ પૂ.શ્રી માએ સાંભળી અને પ્રભુકૃપાથી સૌના સહયોગથી એક ઉત્તમ માનવીય સેવા કાર્ય પ્રભુના ગુરુચરણમાં ગુરુપૂર્ણિમા પર્વ નિમિત્તે અર્પણ કરી શક્યા.

બપોરે નિત્ય સત્સંગ પછી રાત્રીની બેઠકમાં પૂ.શ્રી માની જુન—૨૦૧૫માં યોજાયેલ સમુદ્ર તટની યાત્રાની વિડીયો કેસેટનું દર્શન સૌ એ પ્રેમથી માણ્યું. આ કેસેટમાં પૂ.શ્રી માની અત્યંત

પ્રસન્ન હાસ્ય ધરતી મુદ્રાઓનું દર્શન પામી સૌ ભક્તો આનંદિત બની ગયા. પૂ.શ્રી માએ આ અનન્ય કૃપા પ્રસાદ ધરતાં સૌ આ પર્વમાં પોતાની ઉપસ્થિતિને સાર્થક માની રહ્યા.

બીજે દિવસે સાધના દિને સૌએ સત્સંગની બેઠકો સિવાય સચવાયેલ સમય દરમ્યાન વ્યક્તિગત નિયમો લઈ પોતાની સાધનાના સંકલ્પો પૂરા કર્યા.

ત્રણ દિવસ દરમ્યાન પ્રથમ દિવસે પૂ.શ્રીની ડીવીડીના દર્શન સાથે પૂ.શ્રીના અન્ય બે પ્રવચનો અને પૂ.શ્રી માના ત્રણ વિડીયો દર્શનનો લાભ પણ સૌને મળ્યો. આધ્યાત્મિક માર્ગે વિકાસ માટેની તત્પરતા જેમના હૃદયમાં હતી તે સૌ તીર્થમાંની કંઈક વિશેષ પામી શક્યા. પૂ.શ્રી માએ પણ સૌને આશીર્વાદ ધરતાં કુટીયાની ૫૧ પ્રદક્ષિણા ફરજિયાત કરવાતી આજ્ઞા આપી. સૌએ તે પ્રેમથી વધાવી પૂર્ણ કરી.

* સ્થાપત્ય કન્સ્ટ્રક્શન *

પ્રો. મનીષ હરિભાઈ ભોજાણી,
બિલ્ડર્સ એન્ડ ડેવલપર્સ,

મધુર કોમ્પ્લેક્સ, શનાળા રોડ, મહારાજા ટાઈલ્સ સામે,
મોરબી-૩૬૩૬૪૧.

ફોન : (ઓફિસ) ૨૨૧૩૮૧, (રહેઠાણ) ૨૩૦૨૨૨.

તમે શો વરસાવો કેર!

—પ.પૂ.શ્રી યોગેશ્વરજી

તમે શો વરસાવો કેર!
કઠોર અંતર કેમ કર્યું છે, કેમ કરો છો કેર? તમે.
બાલક છું હું છેક સુકોમળ, ભુલ્યાં કેમ ઉછેર?
કષ્ટ ન દે બાલકને માતા, દર્દ કરી દો જેર. તમે.
તમને મળવાની મરજી છે, અપરાધ ગણો તે?
દંડ કારમો કરવા બેઠાં તેનો આજ તમે?
દર્શનની ઈચ્છા શું બૂરી? આવું શું અંધેર?
શરણાગતને સંકટ આપો, સમજાય કયી પેર? તમે.
સંતોએ તો કહ્યાં કૃપાળુ, ગાયાં ઠેર ઠેર,
બિરદ અનેરાં અગણિત આપ્યાં, તેમાં પડિયો ફેર? તમે.
પાગલના પ્રેમમહીં પડશે તો ય ફરક ના ખેર,
શ્રદ્ધા છે કે દર્શન દેશો, નહીં લગાડો દેર. તમે.

મારું છત્ર—મા—પ્રભુનો હાથ —મહેન્દ્રભાઈ
મારે માથે છે મા—પ્રભુનો હાથ,
મારે પછી શી ચિંતા છે?
ડગલે ને પગલે મારું રક્ષણ કરતો,
મારી આગળ પાછળ રહ્યા કરતો,
ચિંતા બધીએ હરી લેતો—મારે○
જ્યાં જાઉં ત્યાં એ સાથે ને સાથે,
મારી સંભાળ રાખે એ દિનરાતે,
સઘળી ઉપાધિ લઈ લેતો.—મારે○
એના સહારે મારું જીવન આ ચાલે,
નિશ્ચિંત બનીને ફરતો હું આજે,
વરદ હસ્ત શિરે ધરતો—મારે○

પરમેશ્વરને શોધવા દોડાદોડ કરવાની જરૂર નથી

—માણેકલાલ પટેલ

અંદર—બહાર બધું એક જ છે એ સનાતન સત્ય હોવા છતાંય આપણું મન એ સ્વીકારવા તૈયાર થતું નથી. અંદરનું સમજવા માટે પહેલાં બહારનું પણ સમજવું પડે. અખિલ બ્રહ્માંડમાં એક તું શ્રીહરિ—આવું ગાઈ ગાઈને ગળું બેસી જાય તોયે એ અનુભવમાં આવતું નથી. મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર આ સમજણ કેળવવામાં આડે આવે છે.

બુદ્ધિની ઘણી મર્યાદાઓ છે એ વાત ઘણી વખત બુદ્ધિશાળી વ્યક્તિઓ જલદી સ્વીકારી શકતી નથી. મન અને ચિત્ત ચંચળ છે એ જાણવા છતાંય અહંકાર વડે એને પંપાળવામાં જ આપણું જીવન વ્યતિત થઈ જતું હોય છે.

બહાર જે જોવાનું છે, સાંભળવાનું છે, અનુભવવાનું છે એ તરફ આપણું ધ્યાન ન જવા પાછળનું કારણ મૂળ તત્ત્વ તરફની આપણી અજ્ઞાનતા છે. કાર્ય હોય તો કારણ હોય જ. કારણ વિનાનું કોઈ કાર્ય સંભવતું નથી. ધૂમાડો દેખાય તો અગ્નિ હોય જ. આ જગત છે તો એનું કારણ પણ છે. પણ, આ કારણ પ્રત્યક્ષ દેખાતું ન હોઈ આપણે ભૂલભલામણીમાં પડી જઈએ છીએ.

અંદરની વાત તો બહુ મોટી છે, છતાંય સમજાય તો એક ક્ષણ પણ કાઢી છે. પણ, આપણી જિંદગીના જે દિવસો ગયા છે એની ગણતરી કરીને વિચારીએ કે આપણે બહારનું—જે દેખાય છે એને પણ સમજવા કેટલો પ્રયત્ન કર્યો છે? સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા

અને આકાશ રોજ જોઈએ છીએ. આ વાત સાચી છે? જળ એ જ જીવન છે એવું આપણાથી ગોખાઈ ગયું છે. જળ ભરેલો ગ્લાસ ગટગટાવી જઈએ છીએ પણ એક ક્ષણ અટકીને એ જળ શું છે એ વિશે વિચાર આવે છે ખરો? પંખો કે એરકંડિશન વિના આપણને ચાલતું નથી પણ એ હવા વિશે શું જાણીએ છીએ? આવું તો ઘણું છે જે વિશે આપણે કંઈ જ જાણતા નથી છતાંય એનો સ્વીકાર કરવામાં આપણો અહંકાર આડો આવે છે.

સવારથી સાંજ સુધીની આપણી ક્રિયાઓને તપાસવા જેવી છે. ઊંઘ્યા પછી તો આ દયારામભાઈ, પ્રકાશભાઈ, શકરીબેન કે તન્વીબેનનું શું ચાલવાનું છે? મોટાભાગની ક્રિયાઓ આપણે અજાગૃત અવસ્થામાં જ કરતા હોઈએ છીએ. નિયમિત રીતે આપણે ઘણા અનિયમિત છીએ. રૂટિન કાર્યોમાં આપણે એવા ગુંચવાઈ જઈએ છીએ કે મોટાભાગે એ કાર્યો આપણી જાણ બહાર જ થતાં હોય છે. કોઈ કહે કે હું તો બરાબર જાગૃત રહું છું તો એ ઘણી વખત એનો ભ્રમ હોય છે. અખિલાઈપૂર્વક કોઈ ઈન્દ્રિયોનો ઉપયોગ થતો નથી એ કડવું સત્ય છે.

એક નાના ઉદાહરણથી સમજાવું. સાચે સાચું કહેજો કે ચા પીતી વખતે એમાં ચા, ખાંડ, દૂધ અને પાણી છે એવું તુરત જ કેટલાંને યાદ આવે છે? આવું મોટા ભાગની બાબતે બને છે. આપણે હંમેશાં ઉતાવળમાં પણ હોઈએ છીએ. આપણી બાજુમાંથી કોણ પસાર થઈ ગયું એ તો ઠીક, પણ આપણા પરિવારના સભ્યો સાથે પણ અખિલાઈથી વર્તવામાં આપણે થાપ જ ખાઈ જતા હોઈએ છીએ. આપણે સંપૂર્ણ રીતે જોતા, સાંભળતા કે અનુભવતા જ નથી. ચોમાસુ, ઉનાળો કે

શિયાળો—આપણને કોઈ ફર્ક પડતો નથી. અરે, વૃક્ષ કે નદીની બાજુમાંથી નીકળી જઈએ તો પણ એની સંવેદનાઓથી આપણે અસ્પૃશ્ય જ રહીએ છીએ.

જોવા છતાં આપણે જોતા નથી. સાંભળવા છતાં આપણે સાંભળતા નથી. બોલવા છતાં આપણે બોલતા નથી. ચાલવા છતાં આપણે ચાલતા નથી. આવું મોટાભાગની ક્રિયાઓનું થાય છે. બસ, એ આપણી જાણ બહાર થયા કરે છે અને દરરોજ આપણી જિંદગીનો એક દિવસ ઓછો પણ થયા કરે છે. આને જ આપણે જિંદગી માનીએ છીએ.

બુદ્ધને જે સમજે છે એ જાણે છે કે સતત જાગૃતિનું મહત્ત્વ કેટલું બધું છે!

એક વખત ભગવાન બુદ્ધ ચાલતા જતા હતા ત્યારે એક માખી એમના શરીર પર બેઠી હતી. એને ઉડાડવા માટે એમણે હાથને વિંઝયો એટલે માખી ઊડી ગઈ પણ તુરત જ એમણે માખીને ઉડાડતા હોય તેમ ફરીથી હાથને ઊંચો કરી એ જ ક્રિયા કરી ત્યારે પાછળ ચાલતા શિષ્યે પૂછ્યું : “ભગવાન, માખી તો ઊડી ગઈ હતી તો પછી આપે એ જ ક્રિયા બીજી વખત કેમ કરી?”

હસતાં હસતાં ભગવાન બુદ્ધે કહ્યું : “પહેલી વખત થયેલી ક્રિયા મારી જાણ બહાર થઈ હતી એટલે એ જ ક્રિયા મેં બીજી વખત જાગૃત થઈને કરી હતી.” કહેવાનો મતલબ એ છે કે અજાગૃત અવસ્થામાં, આપણી જાણ બહાર થતી ક્રિયાઓનો આપણને ખ્યાલ આવે તો બહારનાં કાર્યો તરત જ સમજાવવા માંડે અને તો એના કારણમાં ઊંડા ઊતરવાની ઈચ્છા થાય.

આ જગત એક આશ્ચર્ય જ છે.

આ જગત જન્મ્યું છે એ નક્કી છે. એ જીવે છે, ચાલે છે એ પણ હકીકત છે. એનો લય પણ થાય છે એ સત્ય છે. તો આવડું મોટું જે કાર્ય પ્રત્યક્ષ દેખાય છે એ કારણ વિના સંભવે નહીં. આ કારણ શોધવું એ જ કાયાનો એક માત્ર ઉદ્દેશ હોઈ શકે. આનું કારણ પરમેશ્વર છે અને એને શોધવા દોડાદોડ કરવાની પણ જરૂર નથી. બસ, એ છે એટલો જો સ્વીકાર થાય તો પછીના રસ્તા આપમેળે ખૂલવા માંડે છે. પણ, આ માટે પ્રયત્ન પણ કરવો પડશે. એય સાચી દિશાનો.

બહારનું સાચી રીતે સમજાય તો અંદરનું તો આપમેળે સમજાવા માંડે છે કેમ કે અંદર—બહાર બધું એક જ છે. કોઈ સંતે કહ્યું છે:—

“દરિયામાં ડૂબકી મારો અને
મોતી ન મળે
તો દરિયામાં મોતી ખૂટી ગયાં
છે એમ ન માનશો...
જિંદગીનું પણ કંઈક આવું જ છે!”

—પરમેશ્વરને જાણવા, સમજવા અને અનુભવવાનો દરેક વ્યક્તિનો હક્ક છે પણ એમાં શરતમાત્ર એટલી જ છે કે આપણી જાતને જાગૃત રાખવાની ફરજ આપણે ન ચૂકીએ.

અદ્ભુત શિક્ષિકા, અદ્ભુત યાદી!

—ડૉ.આઈ.કે.વીજળીવાળા

એક દિવસ એક શિક્ષિકાબહેને નવમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓને બે મોટા કાગળમાં પોતાના ક્લાસના વિદ્યાર્થીઓનાં નામ લખવા કહ્યું. દરેક નામની સામે તેમજ નીચે બે લીટી ખાલી રાખવાનું કહ્યું. વિદ્યાર્થીઓને નવાઈ લાગી. થોડીક ઈંતેજારી પણ થઈ કે બહેન શું કરવા માંગે છે?

શિક્ષિકાબહેને ત્યાર બાદ દરેક વિદ્યાર્થીના નામની સામે જે— તે વિદ્યાર્થીઓના સૌથી સારા ગુણો વિશે બધાને જેટલું યાદ આવે તેટલું લખવાનું કહ્યું. દરેકેદરેક વિદ્યાર્થીના સદ્ગુણને યાદ કરીને લખવામાં બધા વિદ્યાર્થીઓને ખાસ્સી વાર લાગી. આવા નવતર પ્રયોગનો આનંદ પણ આવ્યો. ક્લાસનો બાકીનો સમય આ કાર્યમાં જ પૂરો થયો. શાળા છૂટ્યા બાદ દરેકે પોતાનું લખાણ શિક્ષિકાબહેનને સુપરત કરીને વિદાય લીધી.

અઠવાડિયાના અંતે શિક્ષિકાબહેને દરેક વિદ્યાર્થીના નામવાળો એક એક કાગળ તૈયાર કર્યો. પછી તેના પર વર્ગના દરેક વિદ્યાર્થીએ તેના વિશે શું સરસ લખ્યું છે તેની યાદી લખી. સોમવારે ફરીથી ક્લાસ મળ્યો ત્યારે તેમણે દરેકને પોતાના નામવાળી યાદી આપી. દરેક વિદ્યાર્થી આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયો. દરેકના મોઢેથી આનંદના ઉદ્ગારો સરી પડ્યા.

‘અરે! ભગવાન! બધા મારા વિશે આટલું સરસ વિચારે છે?’

‘દરેકના હૃદયમાં મારા માટે આટલું બધું સન્માન હશે? આવું તો મેં ક્યારેય સપને પણ વિચારેલું નહીં!’

‘બધા મને આટલું ચાહતા હશે તેની કલ્પના પણ મેં ક્યારેય નહોતી કરી...!’

આંખમાં આંસુ સાથે દરેક વિદ્યાર્થી આવા ઉદ્ગારો વ્યક્ત કરતો ગયો. પોતાનું મહત્ત્વ બીજાને મન આટલું બધું હશે એ કોઈના માનવામાં જ નહોતું આવતું!

એ દિવસ પૂરો થયો. ત્યાર બાદ બધા જ વિદ્યાર્થીઓ એકબીજા સાથે હળીમળીને જ રહ્યા. કોણે કોના વિશે શું લખ્યું હતું તે કોઈ જાણતું ન હતું. એટલે બાકીનાં વરસો દરેક જણે એકબીજાની લાગણી ન દુભાય તેનો બરાબર ખ્યાલ રાખ્યો. મહિનાઓ વીતી ગયા. આ વાત પણ ભુલાઈ ગઈ.

ઘણાં વરસો પછી એ જ શહેરનો એક વિદ્યાર્થી વિયેટનામ સામેની લડાઈમાં માર્યો ગયો. નામ એનું માર્ક. એનું શબ ગામમાં લાવવામાં આવ્યું. દેશને ખાતર ખપી જનાર એ જવાંમર્દને શ્રદ્ધાંજલિ આપવા લોકો ઊમટી પડ્યા. પેલાં શિક્ષિકાબહેન પણ એમાં સામેલ હતાં. જ્યારે એમણે અશ્રુભરી આંખે... ‘મારા વહાલા વિદ્યાર્થી! ભગવાન તારા આત્માને શાંતિ અર્પે...’ એમ કહીને કોફિન પર ફૂલ વેર્યા ત્યારે બાજુમાં ઊભેલ અન્ય એક સૈનિક નજીક આવ્યો.

ધીમેથી એણે કહ્યું, ‘શું તમે જ માર્કનાં નવમા ધોરણના ક્લાસટીચર છો મેડમ?’

‘હા, કેમ?’ શિક્ષિકાબહેનને આશ્ચર્ય થયું.

‘ના, કંઈ નહીં. માર્ક તમારા વિશે હંમેશાં ખૂબ જ કહેતો રહેતો. તમને હંમેશાં એ અતિ આદરથી યાદ કરતો.’

ત્યાર પછી ત્યાં હાજર રહેલા સમુદાયમાં થોડીક ગુસપુસ શરૂ થઈ ગઈ.

અંતિમક્રિયા પતી ગયા પછી પ્રાર્થના માટે બધા એકઠા થયા ત્યારે એક સજ્જન પેલાં શિક્ષિકાબહેનની પાસે આવ્યા અને અત્યંત માનપૂર્વક બોલ્યા : ‘નમસ્તે! તમે જ માર્કની નવમા ધોરણના ક્લાસટીચર છો ને? જુઓ, માર્ક મરાયો ત્યારે એના ખિસ્સામાંથી આ કાગળ મળેલો. એના પર માર્કે પોતાના હાથે લખેલું છે કે નવમા ધોરણનાં મારાં અતિઆદરણીય ક્લાસટીચર તરફથી મળેલી સર્વોત્તમ ભેટ...’

સેલોટેપ વડે ઠેકઠેકાણેથી ચોંટાડેલો એ કાગળ કેટલી બધી વખત ખોલેલો અને ફરીથી ગડી વળાયેલો હશે. એ એની સ્થિતિ પરથી સાફ દેખાઈ આવતું હતું. કાગળ જોઈને શિક્ષિકાબહેન ગળગળાં થઈ ગયાં. એ પેલો જ કાગળ હતો જે એક દિવસ એમણે ક્લાસના દરેક વિદ્યાર્થીને એમના અંગે બીજા વિદ્યાર્થીઓ શું સરસ વિચારે છે તે નોંધીને આપેલું.

‘બહેન!’ માર્કની જ બેરેકમાં સાથે રહેલો અન્ય એક સૈનિક બોલ્યો. ‘માર્ક હંમેશાં કહેતો કે આ કાગળ એના જીવનની સૌથી અમૂલ્ય ભેટ હતી.’

એ જ સમયે અન્ય એક યુવતી ત્યાં આવી લાગી. બોલી, ‘હા બહેન! મારા પતિએ પણ એમનો આવો જ કાગળ મઢાવીને ફેમ કરાવીને ઘરમાં રાખ્યો છે!’

‘અરે! મારા પતિએ તો અમારા લગ્નના આલબમમાં સૌથી પ્રથમ પાને આવો કાગળ જ લગાવ્યો છે!’

‘અને હું તો હંમેશાં માર્કની જેમ જ આ કાગળ મારા ગજવામાં જ રાખું છું. મારી જિંદગીની પણ એ એક અત્યંત કીમતી ભેટ છે!’ અન્ય એક યુવકે પોતાના ખિસ્સામાંથી એવો જ કાગળ કાઢીને બધાને બતાવ્યો.

વાતાવરણમાં અહોભાવથી ભરેલી શાંતિ છવાઈ ગઈ. આંખમાં આંસુ અને આદરથી ત્યાં ઉપસ્થિત દરેક વ્યક્તિ પેલાં શિક્ષિકાબહેનને જોઈ રહી. હવે રડવાનો વારો શિક્ષિકાબહેનનો હતો. દરેક વિદ્યાર્થીના માથે હાથ મૂકીને એ ખૂબ જ રડ્યાં.

○

એક નાનકડો પ્રસંગ જીવનને કેવો વળાંક આપી શકે? બીજા લોકોએ આપણા માટે કહેલા થોડાક સરસ શબ્દો આપણી જિંદગીને સુંદર ઘાટ આપી દેતા હોય છે. આપણે હંમેશાં બીજા અંગે વાત કરતાં કે બોલતા આટલો જ ખ્યાલ રાખીએ તો ખાતરીથી એ લોકો એ શબ્દોને મઢાવીને જ રાખવાના! આપણે આપણા મિત્રો, સ્નેહીઓ તેમજ સગાંવહાલાંઓને કહીએ કે આપણે એમને કેટલા ચાહીએ છીએ, આપણા માટે એ લોકો ખૂબ જ મહત્વના છે, આપણે એમને ખૂબ જ આદરથી જોઈએ છીએ, એ લોકોના કયા સદ્ગુણો આપણને પ્રેરણા આપે છે અને મુશ્કેલીના સમયમાં માર્ગદર્શન પણ આપે છે...ચાલો, ખૂબ જ મોહું થાય એ પહેલાં દુનિયાને પણ કહી દઈએ કે અમે તને ખૂબ જ ચાહીએ છીએ!

‘મા’ સર્વેશ્વરીનું આંતર ઐશ્વર્ય

—પ્રો. તરલાબેન દેસાઈ

‘મા’નો ચેતનાવિસ્તાર

‘મા’એ કબીરનો એક અતિ પ્રસિદ્ધ મંત્ર; ‘ઢાઈ અચ્છર પ્રેમ કા પઢે સો પંડિત હોય’ મસ્તકે ધરી, પંડિત બનવાની આકાંક્ષાથી નહીં પણ એમ જ, સહજ જ પ્રેમનો અઢી અક્ષર પઢી—પઢી જગતને એ પઢાવવા, પ્રેમપૂર્વક એકધારાં મથી રહ્યાં છે.

કેવળ પ્રભુપરસ્ત ‘મા’ના જીવનમાં જે જે પરિસ્થિતિઓ આવતી ગઈ, એ સર્વને પ્રભુના પ્રેમપત્રો તરીકે એમણે આવકારી, એટલું જ નહીં એ નિમિત્તે જે જે વ્યક્તિઓ એમના જીવનમાં આવતી ગઈ એ સર્વના અંતરાત્મા સાથે એમનો સ્નેહનાતો સહજ રચાતો ગયો. ‘પ્રેમ સર્વને માટે, આસક્તિ કોઈ માટે નહીં.’ બધાંની વિશેષતાઓને ‘ઈશ્વરીય દેન’ માનીને ‘મા’ પોતાના હૃદયમાં ઉતારતાં ગયાં. માનવી હોય, પશુ—પંખી હોય કે વનસ્પતિસૃષ્ટિ હોય. સર્વનું ઈશ્વરીતત્ત્વ એ આત્મસાત્ કરતાં જ ગયાં છે. આજે સાહિત્ય, સંગીત, શિક્ષણ, વિજ્ઞાન, ફોટોગ્રાફી, અધ્યાત્મ, આરોગ્યશાસ્ત્ર, ધર્મશાસ્ત્રો, ધર્મસંપ્રદાયો, કૃષિજગત, શ્રમજગત, યંત્રવિજ્ઞાન; (ઓડિયો—વીડિયો ટેકનિક) સઘળી ટેકનોલોજી—સર્વનું ઐશ્વર્ય ‘મા’ સન્માને છે એટલું જ નહીં, સર્વ દિશાઓમાંથી વહી આવતા ચૈતન્યધોધોને પોતાની અંતર્ધારાનો અંશ બનાવી દે છે. એટલે જ એમણે ‘ગૂગલ’ની માનવજાતની સેવાને બિરદાવતો પત્ર લખ્યો અને રાષ્ટ્રકલ્યાણ

તેમજ રાષ્ટ્રના સુકાની ન.મો. માટે રોજ પ્રણામ અને પ્રાર્થના કરે છે, કરવા કહે છે. પૂજ્યશ્રી જેના સંસ્થાપક હતા એ ‘અધ્યાત્મ’ માસિકનું ૩૬—૩૬ વર્ષથી સળંગ સુંદર પ્રકાશન કરનાર પૂજ્યશ્રીના મિત્ર—અનન્ય સાધક એવા ૮૦ વર્ષ વટાવી ચૂકેલા શ્રી નારાયણભાઈ જાનીનું પ્રસંગે—પ્રસંગે ઉચિત સન્માન ‘મા’ અચૂક કરે. વર્ષોથી સ્વર્ગારોહણના ઉદ્યાનની નિશાદિન સ્નેહકાળજી લેનાર મેનેજર શ્રી નાથુભાઈ જાગાણીના સમગ્ર કુટુંબનું યોગક્ષેમ સહજ સ્નેહથી ‘મા’ સંભાળે છે. મૂક સેવકોનું અભિવાદન લક્ષ્મીથી કરે છે.

‘મા’ તમામ માનવસંબંધોનું ગૌરવ કરી, એમાંની સંવેદનશીલતાનું માહાત્મ્ય કરી, પોતાની સંવેદના સાથે એને રસી લે છે, બાળકથી માંડીને અતિ વૃદ્ધ સુધી, સામાન્યજનથી માંડી અસાધારણ પ્રતિભા સુધી એમનો ચૈતન્યતાનો પ્રસરે છે. સર્વ દિશાનાં સર્વ શુભ તત્ત્વોને સન્માની પોતાના અંતરે પ્રતિષ્ઠ કરે છે.

જેમ જેમ વર્ષો વીતતાં જાય છે તેમ તેમ ‘મા’ની ચેતનાનાં વર્તુળો વિસ્તરતાં જાય છે, પરિઘ વિશાળ ને વિશાળ થતો જાય છે. અલબત્ત, કેન્દ્રસ્થાને તો વિરાજેલા રહે છે, ‘મા’ના શ્રી ગુરુદેવ પ્રભુ! આજે તો એ પ્રભુ ‘તદ્દૂરે તદન્તિકે’ની જેમ ‘મા’નો શ્યામલ પરમ સખા’ બની, ‘મા’ની સાથે ને સાથે હરેક પળે વિહરતો ‘મા’ અનુભવે છે.

‘મા’ના અસ્તિત્વની આ જ વાત આપણને બહુ સ્પર્શી જાય છે કે, દ્વૈત, દ્વન્દ્વ, મારું—તારું અહીં કોઈ તબક્કે છે જ નહીં. જે

કંઈ જીવનપથમાં આવી મળ્યું, એ સર્વ એમનું આત્મીય બનીને એમના હૃદય—પ્રાણનો અંશ બનીને એકરસ થઈ ગયું. પ્રથમ પહેલાં તો ‘મા’ ઓગળે છે ને પછી એમની સંનિકટ જનાર સર્વ કોઈ, સર્વ કાંઈ ઓગળી, એમની સાથે એવાં સમરસ થઈ જાય છે કે, ‘મધુર અદ્વૈત’ રચાય છે.

‘મા’ની આ ઓગળવાની—ઓગળવાની વાત પર જ એમની અધ્યાત્મકથા આરંભાય છે અને આ બિંદુએ જ એ પૂર્ણ થાય છે. બસ, એનાથી અતિરિક્ત એમને કંઈ સિદ્ધ કરવું નથી.

આમ, એક દેહધારી આત્મા પૃથ્વી પર આપણી વચ્ચે વિહરતો, કર્મરત દેખાતો છતાં સદૈવ સાધનારત રહી, એનાં શરીર—મન—વાણીનાં તમામ આવરણો હઠાવતો હઠાવતો એવો નિરાવરણ—શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપે સોહી રહે છે કે, એમાં એનું આંતરઐશ્વર્ય છલકાઈ—છલકાઈ રહે છે. અને એ ઐશ્વર્યની પ્રતીતિ થતાં જ સમજાય છે કે, ‘લૌકિક દૃષ્ટિએ ‘મા’ ભલે શરીરરૂપે દેખાય પણ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ તો એ ‘સર્વોપરી ચેતના’ જ છે. તો આ પૂર્ણ પ્રકર્ષ પામેલી ચેતના એ જ એમનું આંતરઐશ્વર્ય, એ જ એમનું સાચું—દિવ્ય—અલૌકિક સ્વ—રૂપ!’

‘મા’ના આવા આંતરઐશ્વર્યની (એમનામાં અવતરિત ‘દિવ્ય ચેતના’ની) અનુભૂતિ ઘણાને ઘણી બધી રીતે થઈ છે અને એટલે જ :

★ અરુણાચલ પર્વતની વિરૂપાક્ષી ગુફામાં ‘મા’નાં નેત્રો નિમિલિત હતાં ને પૂજારીએ અચાનક એમની આરતી ઉતારી દીધી.

★ કાશી વિશ્વનાથ મંદિરના એક ખૂણામાં હાથ જોડી, બંધ નેત્રોએ ઊભેલાં ‘મા’ને ત્યાંના પૂજારીએ હાર પહેરાવી દીધો.

★ અરુણાચલ પર્વત પર આરોહણ કરતાં ‘મા’નાં દૂરથી દર્શન કરી એક શ્વેત વસ્ત્રધારી સાધુ બોલ્યા : ‘પૂજ્યાત્મા હૈ, પરમાત્મા હૈ’

★ સમશૂંગીમાં ‘મા’ તરફ આંગળી ચીંધી એક બહેન બોલ્યાં : ‘જે ઉપર બેઠાં છે તે જ આ છે.’

★ વૈષ્ણવદેવીમાં ‘મા’ની આગળ ચાલતા એક ભાઈ પાછા આવી, ‘મા’ને પ્રણામ કરી જતા રહ્યા.

★ શિરડીના સાંઈબાબાના મંદિરની બહાર બાંકડા પર બેઠેલા એક ભાઈ ‘મા’ને જોતાં જ ઊઠ્યા ને ‘મા’ને પ્રણામ કરી ચાલ્યા ગયા.

★ સોમનાથના મંદિરમાં ‘મા’ પ્રવેશતાં જ પૂજારીએ શિવલિંગ પરનો હાર ઉઠાવી, ‘મા’ના ગળામાં પહેરાવી દીધો.

★ ઈન્દિરાદેવીનાં દર્શન માટે સાધકો સાથે કતારમાં ઊભેલાં ‘મા’નો હાથ પકડી ઈન્દિરાદેવીએ પોતાની બાજુની ગાદી પર ‘મા’ને બેસાડ્યાં.

★ દક્ષિણેશ્વરની યાત્રા વખતે કાલીમાતાનાં દર્શન કરીને પાછાં આવતા ભક્તોને શ્રી યોગેશ્વરે કહ્યું : ‘દર્શન કર્યાં? ન કર્યાં હોય તો કરી લો’ ને ‘મા’ તરફ આંગળી ચીંધી કહ્યું, ‘જે ત્યાં છે તે જ અહીં છે. એ બોલતાં નથી, આ બોલે છે.’

★ મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરે ૨૫ માર્ચ, ૧૯૭૮ના રોજ ‘મા’ની કોટર્યકનગરમાં ષોડશોપચાર પૂજા કરી હતી.

વધુ ધન કમાવાની ઘેલછા સુખ આપશે નહીં વોરન બફેટના જીવનની ઝાંખી

—દેવેન્દ્ર પટેલ

(શ્રી દેવેન્દ્ર પટેલ, સંદેશ અખબારના કટાર લેખક છે. તેમના લેખનમાં વિશેષતાને વ્યક્ત કરવાની આગવી દૃષ્ટિ અને શૈલી છે. તા.૧૦/૦૮/૧૫ના સંદેશ દૈનિકમાં તેઓએ વોરન બફેટના જીવન ઉપર સરસ ટૂંકો લેખ રજૂ કર્યો છે, તે ધનકમાવા ને ભેગું કરવા માટે જે આંધળી દોટ—દુનિયાના વિવિધ દેશોના ઉદ્યોગપતિઓ કે ધનપતિઓમાં જોવા મળે છે, તેનાથી સાવ ઉલટુ—ખૂબ સાદુ જીવન જીવનાર—ને પોતાની સંપત્તિને જનહિત માટે વાપરનાર આ ધનપતિનું સરળ જીવન રજુઆત પામ્યું છે. ખૂબ પ્રેરણાસ્પદ ને આંખ ઉઘાડનાર છે. તેથી અધ્યાત્મના આ અંકમાં તેને રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. તે વાંચકોને ગમશે.)

—તંત્રી

વોરન બફેટ. વિશ્વના બીજા નંબરના ધનવાન વ્યક્તિ ગણાય છે. તાજેતરમાં જ તેમણે બર્કશર હૈથવે ઈકના ૨.૪૮ બિલિયન ડોલર એટલે કે રૂ. ૧૮ હજાર કરોડના સ્ટોકનું દાન આપી દીધું. અત્યાર સુધીમાં તેમણે આપેલા તમામ ધનની કુલ રકમ ૨૧.૫ અબજ ડોલર જેટલી થાય છે. ઉપરોક્ત દાન તેમણે બિલ ગેટ્સ ફાઉન્ડેશન માનવ કલ્યાણ માટે વાપરવા

આપ્યું છે. હજી તેઓ પોતાની તમામ સંપત્તિ દાનમાં આપી દેવાની મહેચ્છા ધરાવે છે. બિલ ગેટ્સ ફાઉન્ડેશન શિક્ષણ અને સ્વાસ્થ્યના ક્ષેત્રમાં તથા ગરીબી નિર્મૂળ કરવાના ક્ષેત્રમાં કામ કરે છે.

દુનિયાભરના જે લોકો પૈસામાં જ સુખ શોધે છે તેમણે વોરન બફેટની જિંદગીની કહાણી અને તેમના વિચારોમાં ડોકિયું કરવા જેવું છે. સ્કૂલના દિવસોમાં તેઓ અખબાર વેચતા હતા. ૧૧ વર્ષની વયે તેમણે પહેલું મૂડીરોકાણ કર્યું. શેરના ભાવોમાં ચઢાવ—ઉતારની રમત તેમને પસંદ આવી ગઈ. ભણતાં ભણતાં તેઓ બિઝનેસ પણ કરી લેતા હતા. જોતજોતામાં તેઓ વિશ્વના સૌથી અમર વ્યક્તિ બની ગયા.

વોરન બફેટનો જન્મ તા.૩૦ ઓગસ્ટ, ૧૯૩૦ના રોજ અમેરિકાના નેબ્રાસ્કા પ્રાંતમાં થયો હતો. પરિવારમાં ત્રણ ભાઈ—બહેન હતાં. એમના પિતા હોવાઈ બફેટ સ્ટોક બ્રોકર હતા. આસનીથી ઘર ચાલતું હતું, પરંતુ વોરન બફેટ શરૂઆતથી જ સ્વાવલંબી હતા. તેઓ પોતાનો ખર્ચ પિતા પર પડે તેવું ઈચ્છતા નહોતા. એટલે જ સ્કૂલના દિવસોમાં સ્કૂલે જતા પહેલાં સવારમાં અખબાર વેચવા લાગ્યા હતા. એ કારણે તેમનું ખિસ્સાખર્ચ આસાનીથી નીકળી જતું હતું. તેમની માતા લીલા સ્ટાફલ બફેટ ઘર સંભાળતી હતી. તેમને પુત્રના પાર્ટ ટાઈમ જોબ સામે કોઈ વાંધો નહોતો.

એક દિવસ વોરન બફેટ તેમના પિતાની સાથે શેરબજારમાં ગયા. શેરબજારમાં પહેલી જ વાર નાનકડા કિશોરે શેરબજારની ઉત્તેજના નિહાળી. શેરોના ઊંચકાતા અને ગગડતા ભાવો પર

સપ્ટેમ્બર : ૨૦૧૫

૩૫

શેર દલાલોના ચહેરા પર દેખાતા રોમાંચથી તેઓ અભિભૂત થઈ ગયા. એમને આ ધંધો દિલચ્છપ લાગ્યો. તે પછી તે અવારનવાર પિતાની સાથે શેરબજાર જવા લાગ્યો.

વૉરેન બફેટે ૧૧ વર્ષની ઉંમરે પહેલો શેર ખરીદ્યો. એક શેરની કિંમત ૩૮ ડોલર હતી. ખરીદીના બીજા જ દિવસે તે શેરનો ભાવ ઘટીને ૨૭ ડોલર થઈ ગયો. વૉરેન ઉદાસ થઈ ગયો. પિતાએ થોડા દિવસો સુધી ઈંતજાર કરવા કહ્યું. કેટલાક દિવસો બાદ એ શેરની કિંમત ૪૦ ડોલર થઈ ગઈ. નાનકડા વૉરેને તે શેર ઝડપથી વેચી દીધો. કેટલાક દિવસો બાદ એ જ શેરનો ભાવ ૨૦૦ ડોલર થઈ ગયો. હવે વૉરેનને શેરબજારની ખૂબીઓ જાણવામાં રસ પડ્યો. ભણતાં ભણતાં તેણે શેરબજારમાં રસ લેવા માંડ્યો. વૉરેન પહેલેથી જ હિસાબ-કિતાબમાં હોશિયાર હતા. ગણિત પર તેમનો જબરદસ્ત કાબૂ હતો. નફા-નુકશાનને તેઓ બરાબર સમજતા હતા.

અલબત્ત, જીવનમાં જરૂરિયાતને તેઓ બહુ જ મહત્ત્વ આપતા હતા. બિઝનેસની સાથેસાથે ભણવાનું ચાલુ રાખ્યું. ૨૦ વર્ષની વયે વૉરેને કોલંબિયા સ્કૂલ ઓફ બિઝનેસમાં પ્રવેશ મેળવ્યો. અહીં તેમની મુલાકાત બેન્જામિન ગ્રેહામ સાથે થઈ. બેન્જામિન ગ્રેહામ અર્થતંત્રના જાણીતા વિશ્લેષક હતા. તેમની પાસેથી વૉરેન ઘણું શીખ્યા.

એ દરમિયાન ૨૨ વર્ષની ઉંમરે ૧૯૫૨માં વૉરેન સુસૈન થોમસન સાથે લગ્ન કરી દીધું. બે વર્ષ બાદ બેન્જામિન ગ્રેહામે વૉરેનને પોતાની કંપનીમાં નોકરી આપી. અહીં તેમને પ્રતિવર્ષ ૧૨,૦૦૦ ડોલરનું વેતન મળતું હતું. ૧૯૫૬માં બેન્જામિન

૩૬

અધ્યાત્મ

ગ્રેહામ નિવૃત્ત થઈ ગયા. તે પછી વૉરેન પોતાના વતન ઓમાહા પાછા આવ્યા. અહીં તેમણે બફેટ પાર્ટનરશિપ લિમિટેડ નામની કંપની ઊભી કરી. ૩૨ વર્ષની વયે તેઓ કરોડપતિ બની ગયા. ૧૯૬૫માં તેમણે બર્કશાયર હેથલે કંપની લઈ લીધી. તે વખતે તેમની વય ૩૫ વર્ષની હતી. તે પછી તેઓ એક પછી એક એમ મોટું મૂડીરોકાણ કરતા ગયા. વૉરેન એ પછી કદી પાછું વળીને જોયું નહીં.

વૉરેન પોતાના મિત્રો અને સલાહકારોની બાબતમાં ખૂબ જ સજાગ રહેતા. વૉરેન હંમેશાં કહેતા કે, “તમે કેવા પ્રકારના માનવી છો તે તમારા મિત્રોથી નક્કી થાય છે. તમારી પ્રગતિ અને બરબાદીમાં તમારી આસપાસના લોકોની જ મુખ્ય ભૂમિકા હોય છે.”

વૉરેન બફેટ કમાતા જ રહ્યા. ૨૦૦૮માં તેમની સંપત્તિ ૬૨ અબજ ડોલરની થઈ ગઈ. ‘ફોર્બ્સ મેગેઝિને વૉરેન બફેટને વિશ્વના સૌથી ધનવાન વ્યક્તિ તરીકે જાહેર કર્યા. આજે તેઓ બર્કશાયર કંપનીના સીઈઓ છે, પરંતુ વૉરેન બફેટે પોતાની સફળતા અને સંપત્તિ પર કદી અભિમાન કર્યું નહીં. તેમને પૈસાનો દેખાડો બિલકુલ પસંદ નથી. આજે પણ વૉરેન બફેટ એ જ સામાન્ય ઘરમાં રહે છે જે તેમણે ૧૯૫૮માં ઓમાહામાં ૩૧,૫૦૦ ડોલરમાં ખરીદ્યું હતું. આ ઘરમાં માત્ર ત્રણ જ બેડરૂમ છે. જેટ વિમાન કંપનીના માલિક હોવા છતાં તેઓ કદી પ્રાઈવેટ જેટ વિમાનમાં મુસાફરી કરતા નથી. તેમના ઘરની બહાર કોઈ ઊંચી તારની વાડ નથી. ઘરમાં જરૂર કરતાં એક પણ ચીજ વધારાની ઉપલબ્ધ નથી. તેઓ જાતે જ પોતાની

મોટરકાર ચલાવે છે. ડ્રાઈવર રાખતા નથી. મોટા મેળાવડાઓ કે હાઈસોસાયટીની પાર્ટીઓમાં કદી જતા નથી. તેઓ કોઈ સેલફોન રાખતા નથી. તેમના ટેબલ પર કોમ્પ્યુટર રાખતા નથી. ક્રેડિટ કાર્ડ રાખતા નથી. તેઓ કદીયે બેંકમાંથી લોન લેતા નથી. બ્રાન્ડેડ વસ્ત્રો, જૂતાં કે ચશ્મા ખરીદતા નથી.’

તેઓ કહે છે : “બર્કશાયર હેથવે નામની મારી પેઢી ૬૩ કંપનીઓનો સમૂહ છે. મારી તમામ કંપનીના વડાઓને વર્ષમાં એક જ વાર મિટિંગમાં બોલાવી તેમને લક્ષ્યાંક આપી દઉં છું. મારી દરેક કંપનીના સીઈઓને બે નિયમો આપું છું. નિયમ નંબર એક : શેર હોલ્ડરોનાં નાણાં ડૂબવાં જોઈએ નહીં અને નિયમ નંબર બે : પહેલા નંબરના નિયમનો ભંગ કરવો નહીં.”

તેઓ કહે છે : “પૈસો માનવીનું સર્જન કરતો નથી, પણ માનવી જ પૈસાનું સર્જન કરે છે. બીજાઓ જે કરે છે તેમ ના કરો. બીજાઓ જે કહે છે તે સાંભળો અને તે પછી તમને જે યોગ્ય લાગે તેમ કરો. ખુશ રહેવા માટે બહુ જ ધન હોવું જરૂરી નથી. કેટલીક સાધારણ ક્ષણો તેમને બેસુમાર ખુશીઓ આપી શકે છે. દા.ત. કોફી શોપમાં બેસીને આવતા જતા લોકોને નિહાળવામાં મને ઘણો આનંદ આવે છે. જેમ કે મને ઢળતા સૂરજની સંધ્યા, ઉઘાડા પગે સમુદ્રના કિનારે ચાલવાનું બહુ જ ગમે છે. ભીની રેતી અને સુંદર હવા મને ઘણો આનંદ આપે છે જે કીમતી મોટરકારો અને મોંઘાદાટ વસ્ત્રો આપી શકતાં નથી.”

વૉરેન બફેટ કહે છે : “કામ એવું પસંદ કરો કે સવાર થતાં જ તમને ફટાફટ ઓફિસે પહોંચી જવાનું મન થાય. ગમે તેટલા પૈસા હોય પણ સામાન્ય માનવી જેવું જ જીવન જીવો. પૈસાથી

ખુશી ખરીદી શકાતી નથી. બીજાઓની સાથે સરખામણી કરીને વધુ ને વધુ કમાવાની ધૂન તમને કદી સંતુષ્ટ કરી શકશે નહીં.”

આટઆટલી સંપત્તિ હોવા છતાં સામાન્ય વ્યક્તિ જેવું જીવન જીવતા વૉરેન બફેટે વિશ્વના જરૂરિયાતમંદ લોકોને મદદ કરવાનું બીડું પણ ઉપાડ્યું છે. વિશ્વના મોટા દાનદાતાઓમાં વૉરેન બફેટનું નામ ટોચ પર છે. ૨૦૦૬માં તેમણે પોતાની સંપત્તિનું દાન આપવાની જાહેરાત કરી હતી. તેમણે પોતાની ૮૩ ટકા સંપત્તિ બિલ એન્ડ મિલિંડા ગેટ્સ ફાઉન્ડેશનને આપવાની જાહેરાત કરી છે. ‘ટાઈમ’ મેગેઝિને તેમને વિશ્વના ૧૦૦ પ્રભાવશાળી વ્યક્તિઓમાં સામેલ કર્યા હતા. ૨૦૧૨ એપ્રિલમાં મેડિકલ ટેસ્ટમાં તેમને માલૂમ પડ્યું કે તેમને કેન્સર છે. પાંચ મહિનાના સફળ ઈલાજ બાદ તેઓ કેન્સર સામેનો જંગ જીતી ગયા. ૮૩ વર્ષની વયે આજે તેઓ પોતાની જાતને ઓફિસ અને સામાજિક કાર્યોમાં વ્યસ્ત રાખે છે.

ફોન : દુકાન : ૨૨૫૮૮૧૨ ઘર : ૨૬૬૪૦૭૮

મોબાઈલ : ૯૩૭૪૭૧૦૩૦૪

દીપક સી. મહેતા

❖ કૃષ્ણા ફિલ્મ્સ એન્ડ સ્ટુડિઓ ❖

૧, શ્યામ એપાર્ટમેન્ટ, કાકડીઆ કોમ્પ્લેક્સ પાસે,
ઘોડદોડ રોડ, સુરત-૩૯૫૦૦૧

આનંદનો ઝરો (૩)

(ગતાંકથી આગળ)

—જ્યોતિબેન થાનકી

‘કેમ ઈશ્વર, ધંધો કેમ ચાલે છે?’

‘માલિક, આપની દયાથી ખૂબ જ સારું ચાલે છે.’

‘ના, હવે હું માલિક નહીં, તું ખુદ માલિક છે.’

‘એ તો આપની કૃપા. નહીંતર હું હજું ડ્રાઈવર જ હોત! આપે મને ડ્રાઈવરમાંથી ટ્રકનો માલિક બનાવી દીધો. હવે આ છેલ્લા હમ્મની રકમ.’

‘ના, આપે મને ખૂબ જ આપ્યું છે,’ કહીને એ રકમ બાપુજીના ચરણોમાં મૂકીને ઈશ્વર પ્રણામ કરી રહ્યો ત્યારે એને એના આ ઉદાર માલિકના શબ્દો યાદ આવ્યા : ‘ઈશ્વર, તારા જેવા વફાદાર માણસ મને નહીં મળે. પણ આમ તો તું જિંદગીભર ડ્રાઈવર જ રહીશ. હું તો તને બહુ બહુ કેટલીક મદદ કરી શકું? એના કરતાં તું ટ્રક ખરીદી લે.’ અને એમણે આપેલી રકમથી ટ્રક ખરીદી અને હવે છેલ્લો હમ્મો ભરાઈ ગયો હતો.

તે દિવસે જયેશભાઈ ફેક્ટરીમાંથી આવ્યા અને એમના ચહેરા ઉપરની ચિંતા બાપુજી કળી ગયા.

‘કેમ જયેશ? આજે તું મૂડમાં નથી?’

‘બાપુજી, નવા પમ્પ બનાવ્યા છે એ થોડીવાર ચાલે છે ને પછી બંધ પડી જાય છે. ચાર દિવસથી એની પાછળ લાગેલા છીએ, પણ ક્યાં ખામી છે તે ખબર પડતી નથી.’

અને બીજે દિવસે સવારે બાપુજી ફેક્ટરીમાં પહોંચી ગયા. બે દિવસ મહેનત કરીને એમણે ખામી શોધી કાઢી.

‘ભાભી, પટેલ સાહેબ કોણ છે? બાપુજી વારંવાર આટલી બધી વસ્તુઓ લઈને એમને મળવા જાય છે. તો બહુ મોટા વગદાર માણસ હશે.’ અમીતાએ પૂછ્યું.

‘અમીતા, એ બાપુજી માટે તો બહુ જ મોટા માણસ છે. બાપુજી બહુ જ નાના હતા ત્યારે એમના બાપુજી ગુજરી ગયા હતા. ત્રણ ભાઈઓ હતા. એમના બાપે પારકાં કામ કરીને એમને મોટા કર્યા. આ પટેલ સાહેબ બાપુજીના સ્કૂલના શિક્ષક હતા. એમણે બાપુજીને ભણવામાં સ્કોલરશિપ અપાવવામાં, ક્યારેક કોલેજની ફી ભરી દેવામાં મદદ કરેલી. બાપુજી કહે છે કે આજે આપણે જે કંઈ છીએ તે એમને લઈને જ છીએ. હવે એમની એંસી વર્ષની ઉંમર થઈ એટલે આવતા નથી. આથી બાપુજી એમને મળવા જાય છે.’

આમ એક પછી એક પ્રસંગો અમીતાના માનસપટ પર ટી.વી.નાં દૃશ્યોની જેમ પસાર થતા રહ્યા. અને એમાંય એના જીવન સાથે જડાયેલો પ્રસંગ તો એણે મનમાં અનેકવાર વાગોળ્યો હતો.

દીપકને છ મહિના માટે ટ્રેનિંગ લેવા અમેરિકા જવાનું થયું. જવાનું તો લગ્ન પહેલાં હતું. પણ અરજી મોડી પહોંચી એટલે એડમિશન આ વખતે મળ્યું. તે વખતે બાપુજીએ કહ્યું, ‘અમીતાને પૂછો. એની જો હા હોય તો જ દીપક અમેરિકા જાય.’ નવોઢાના હૃદયને બાપુજી કેટલું સમજી શકતા હતા,

એની પ્રતીતિ અમીતાને આ વાક્યે કરાવી દીધી અને તે બાપુજીની અન્યના અંતરના ભાવોને જાણી શકવાની શક્તિ ઉપર આફરીન થઈ ગઈ. એણે દીપકને અમેરિકા જવાની હા પાડી. કહ્યું છ મહિના તો જોતજોતામાં વીતી જશે.

દીપકની ગેરહાજરીમાં તો થોડો સમય પિયર પણ રહી આવી. પણ આ ઘરની આત્મીયતા, સહજતા અને ઉષ્મા એને એવાં સ્પર્શી ગયાં હતાં કે એ થોડા સમયમાં જ પાછી આવી ગઈ. એ આવી ત્યારે નાનો પિન્ટુ આનંદથી તાળીઓ પાડીને કહેવા લાગ્યો, ‘આન્ટી આવી ગયાં. કેવી મઝા. હવે આબુ જવાશે.’

‘કેમ?’ પિન્ટુને વહાલ કરતાં તેણે પૂછ્યું.

‘દાદાજી કહે તારાં આન્ટી આવે પછી આબુ જઈશું. મમ્મી કહે અમીતા નથી એટલે નથી જવું. ભાભી કહે આન્ટી વગર તને બધું સમજાવશે કોણ?’

પિન્ટુની વાતે અમીતાનું સમગ્ર અસ્તિત્વ પ્રસન્નતા અનુભવી રહ્યું.

આબુની યાત્રા પછી એણે દીપકને પત્રમાં લખ્યું હતું, આબુની ભવ્યતા, સૌંદર્ય અને સમૃદ્ધિ તો અદ્ભુત છે જ. પણ બાપુજીના હૃદયની વિશાળતા, સૌંદર્ય અને પ્રત્યેક વ્યક્તિની નાનામાં નાની જરૂરિયાત પ્રત્યેની સજાગ દૃષ્ટિ એથીય અદ્ભુત છે. જેમ જેમ એમનો વધુ ને વધુ પરિચય પામતી જાઉં છું તેમ તેમ હિમાલય જેવું ઉતુંગ અને પેસિફિક જેવું ગહન હૃદય મારી સમક્ષ ખડું થાય છે. પ્રત્યેક પરિસ્થિતિ, પછી તે ગમે તે તેવી દુઃખદ કેમ ન હોય, એમાંથી આનંદ ઊભો કરવાની એમની

આવડત ઉપર તો હું ન્યોછાવર છું. જો આ એક જ કળા હું મારા જીવનમાં હસ્તગત કરી શકું તોય જીવ્યું સાર્થક થઈ જાય. કોશિશ કરી રહી છું. પ્રત્યેકના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કરવાની, અને દરેક વ્યક્તિને મહત્ત્વ આપીને એનાં નાનામાં નાનાં કાર્યોને બિરદાવવાની એમની શક્તિ એમના હૃદયની અસીમ વિશાળતાનો અનુભવ કરાવે છે. વળી દરેકના જીવનમાં ઊંડો રસ લઈને એની શક્તિ વિકસે એ રીતે એને મદદ કરી યોગ્ય માર્ગે મૂકી દેવાની એમની આગવી આંતર સૂઝ, અને બધા પ્રત્યેનો એમનો અખૂટ પ્રેમ—આ બધું એમણે ક્યાંથી મેળવ્યું હશે? ખરેખર બધું અલૌકિક અને અદ્ભુત લાગે છે....

અમીતાના મનનાં પૃષ્ઠો હજુય ફરતાં રહેત. પણ ત્યાં બહાર ગયેલાં મીના ને ગીતા બાળકો સાથે આવી ગયાં.

‘આન્ટી, રશિયન સરકસ ખૂબ જ સારું હતું. અમે તમને ખૂબ યાદ કર્યાં હતાં.’

‘અરે, પણ આ પાટો શેનો?’ મીનાએ અધીરાઈથી પૂછ્યું. અને જ્યારે બધી વિગત જાણી ત્યારે તેને અફસોસ થયો કે સવારે તેણે નોકર પાસે સાફ કરાવ્યું ત્યારે તેણે બાથરૂમ કેમ જોયું નહીં.

અમીતાને પગમાં કાચની કણી રહી ગયેલી તે ડોક્ટર પાસે કઢાવવી પડી. અને તે થોડા દિવસ હલન—ચલન કરી શકી નહીં. પણ એ સમયનો એણે ઉપયોગ કરી લીધો. એના મનમાં જે સંવેદનો જાગતાં હતાં, જે સ્પંદનો એના અંતરમાં ઊઠતાં હતાં, એને અક્ષરદેહ આપવાનું કાર્ય એણે આરંભ્યું. સાહિત્યમાં એમ. એ. થયેલી તો હતી જ. ભાષા પર પકડ હતી. અને એમાં હૃદયના ભાવો અનુભૂતિ સાથે ભળ્યા અને તેની કલમ વાટે

શબ્દો સરતા જ રહ્યા અને એક સુંદર કૃતિ કંડારાતી ગઈ. તેમાં તેને મીનાભાભી અને ગીતાભાભીની સહાય મળી અને પુસ્તકદેહે સર્જ્યો ‘આનંદનો ઝરો.’

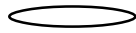
બાપુજીના ઓરડામાં તે સાંજે બધાંને અમેરિકાથી લાવેલી ભેટ આપવાનો દીપકનો કાર્યક્રમ હતો. તેમાં બાપુજી સહુથી મોટા એટલે એમનો છેલ્લો વારો આવ્યો. ‘બાપુજી, તમારા માટે તો આખા અમેરિકામાં મને યોગ્ય ભેટ ન મળી. પણ અહીં આવીને એક અદ્ભુત ભેટ મળી. ખરેખર અદ્ભુત છે! કહો જોઈએ શું હશે?’

‘બેટા, તું જે આપે એ બધું જ મારા માટે અદ્ભુત છે.’

‘તમને ત્રણ ચાન્સ આપવામાં આવે છે. કહો શું હશે?’

બાપુજી શું કહેશે એ સાંભળવા સહુ ઉત્સુક બની રહ્યાં, અને ત્યાં બાપુજીએ કહ્યું, ‘ત્રણ ચાન્સ શું, પહેલા જ ચાન્સમાં કહું છું, કોઈ સરસ પુસ્તક હશે.’

‘બાપુજી, તમે જીતી ગયા.’ કહીને રોમાંચ અનુભવતા અનુભવતા દીપકે બાપુજીના હાથમાં પુસ્તક મૂક્યું. શીર્ષક હતું : ‘આનંદનો ઝરો.’ પુસ્તકના આગળના બે પાનાં જોતાં જ બાપુજીને એમનાં બાળકોએ જાણે એમનું સમગ્ર જીવન આનંદનો ઝરો બનાવીને એમના હાથમાં મૂકી દીધું હોય એવું લાગ્યું. અને એમની આંખોમાં હર્ષનાં આંસુ ઊમટી આવ્યાં. એ વખતે જાણે સહુના હૃદયના આનંદ ઝરણાંઓ એકત્ર થઈ મહાસાગર બની ગયાં.

ફરિયાદ

—નીલમ દોશી

આખરે માંડ માંડ દિશાને ઓફિસમાંથી ચાર દિવસની રજા મળી, દિશાએ હાશકારો અનુભવ્યો. છેલ્લા ઘણા સમયથી કંટાળી હતી. ક્યાંક બહાર જઈને ફેશ થઈ રિચાર્જ થવાની જરૂરિયાત વર્તાતી હતી, ત્યાં એક દૂરના સંબંધી જેને દિશા મામી કહેતી તેમનો ફોન આવ્યો અને બે—ચાર દિવસ આવવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો. આમ તો દિશાને કોઈના ઘરે જવાનું મન નહોતું થયું, પણ મામી રહેતાં હતાં એ જ ગામમાં એની ખાસ બહેનપણી ઈશિતા પણ રહેતી હતી. ઘણાં સમયથી ઈશિતાને મળાયું નહોતું. અત્યારે રથિન પણ ઓફિસના કામે પંદર દિવસ માટે બહારગામ ગયો હતો. પોતે ઘરમાં સાવ જ એકલી હતી. એકાદ દિવસ મામીના ઘરે આંટો મારી આવીશ પછી ઈશિતાના ઘરે બંને બહેનપણીઓ જલસા કરીશું. મામીનું સંયુક્ત કુટુંબ હતું. એ બધાની વચ્ચે પોતાને ક્યાં મજા આવવાની હતી? ઈશિતા પણ ઘણા સમયથી આવવાનું કહેતી હતી, તો એક પંથ દો કાજ થઈ જશે. આવા કોઈ વિચારે દિશા મામીને ત્યાં ઊપડી. અમદાવાદથી રાજકોટ કંઈ એવું દૂર તો હવે રહ્યું નથી.

દિશાને થયું પહેલાં મામીનું ઘર પતાવીને પછી જ ઈશિતા પાસે જઈશ. એમ વિચારી દિશા પહેલાં મામીના ઘરે જ ગઈ. મામી તો દિશાને જોઈ ખુશખુશાલ બની ગયાં. કેટલાં વર્ષે તને જોઈ કહેતાં ભેટી પડ્યાં.

એમનું બહોળું કુટુંબ હતું. ઘરમાં ત્રણ દીકરા, ત્રણ વહુઓ અને પાંચ છોકરાઓ મળીને કુલ બાર જણાનું કુટુંબ. મામા બે

વર્ષ રહેલાં સિનેર વર્ષની ઉંમરે અવસાન પામેલા, મામી પાંસઠ વર્ષનાં. શારીરિક રીતે ખાસ કોઈ તકલીફ નહીં. મધ્યમવર્ગનું કુટુંબ. આર્થિક રીતે બહુ સંપન્ન તો ન કહી શક્ય , પરંતુ ખાસ કોઈ તકલીફ પણ નહીં. ખાધે પીધે સુખી હતાં. ઘરનું ઘર અને ત્રણે દીકરા ઠીક ઠીક કમાતા હતા. ઘરમાં સંપ અને શાંતિ હતી. જુનીવાણી રીતરિવાજો હજુ ઘરમાં મોજૂદ હતા. આધુનિકતાનો, પરિવર્તનનો વાયરો ઘરમાં બહુ પ્રવેશ પામ્યો નહોતો.

મામીએ તો દિશા માટે જાણે અન્નકોટ બનાવ્યો હતો. મામીની વહુઓ પણ પ્રેમાળ હતી. આગ્રહ કરી કરીને દિશાને જમાડી. બહેનપણીના ઘરે પછી. એમ કંઈ થોડા જવા દેશું? મામીના પ્રેમાગ્રહ પાસે દિશાનું કંઈ ચાલ્યું નહીં. આજે તો રોકાયે જ છૂટકો હતો.

સાંજે બધાં સાથે બેઠાં હતાં ત્યાં મામી અચાનક દિશાને કહે, “બેટા, તું આવી છો તો એક કામ કરને. આ વહુઓને જરા સમજાવને.”

હવે દિશા ગભરાણી કે આમાં ક્યાં ફસાઈ? સાસુ વહુના ઝગડામાં મારે વચ્ચે ક્યાં પડવું? અને એ પણ મામી પાછું વહુઓની હાજરીમાં રોદાણાં રડવાં બેઠાં. હું તો ગમે તેમ પારકી કહેવાઉં અને કોઈના કહેવાથી કોઈ સમજ્યું છે ખરું? મને એમના ઘરમાં માથું મારવાનો કોઈ હક્ક ખરો? આમ તો ભાભીઓ બધી સારી દેખાય છે, પણ એ તો ઉપરનો દેખાવ પણ હોઈ શકે. મારી હાજરીમાં અલગ હોય ને પાછળથી અલગ વર્તન હોય એવું બની શકે. આમ પણ હવે મામા રહ્યા નથી એટલે મામી બિચારાં.....

મનમાં આવા કોઈ વિચારો ચાલતા હતા ત્યાં મામીએ ફરીથી કહ્યું.

“આ ત્રણમાંથી એકેય સમજતી નથી. મને તો મૂઠ શરમ આવે છે, તું કંઈ કહી જો, જો તારું માને તો.

ત્રણે ભાભીઓ વટાણા ફોલતાં ત્યાં જ બેઠાં હતાં.

શું બોલવું તે મને હજૂ પૂરું સમજાયું ન હોતું. ત્યાં જ સૌથી મોટાં ભાભી બોલ્યાં,

“બહેન, અમે કોઈ સમજવાની નથી. બાને જે કહેવું હોય તે કહે. તમે બાની વાત સાંભળતાં જ નહીં. અમે તો અમને જે ઠીક લાગે એ જ કરવાના છીએ.”

ભાભીની ચોખ્ખીચટ વાત સાંભળી દિશા વધારે મૂંજાઈ. હવે આમને શું કહેવું અને કેમ કહેવું?

ત્યાં મામી બોલ્યાં,

“ન શું સાંભળો? મારે શું તમે બધી કહો એમ જ કરવું?”

ત્રણે ભાભીઓ હસવા લાગી. મને થોડું વિચિત્ર લાગ્યું. મામી આમ અકળાઈને વાત કરે છે અને ભાભીઓ હસે છે?

મામી લીધી એ વાત મૂકે તેમ નથી એમ લાગવાથી દિશાએ સ્પષ્ટતા માટે પૂછ્યું.

“પણ મામી વાત શી છે? કંઈક કહો તો મને સમજાયને?”

“હવે એમાં સમજવા જેવું શું છે? તું જ કહે. મારી ઉંમર કેવડી થઈ?” પછી દિશાના જવાબની રાહ સિવાય બોલ્યાં, “પૂરાં પાંસઠ થયાં, પાંસઠ. હવે તું જ કહે મને આવડી મોટીને રાતે એકલા સૂવામાં કંઈ વાંધો ખરો? અને સાવ એકલીયે ક્યાં હોઉં છું? આ મારા મહેશની મોટી છોકરી તો સાવ નાનપણથી

જ મારી ભેગી સૂવે છે. આજે દસ વર્ષની થઈ. રોજ મારી હારે જ હોય છે ને તોય આ વહુઓ સમજતી જ નથી.

દિશાને કશું સમજાયું નહીં, તેથી તેણે મૌન રહેવામાં જ શાણપણ જોયું અને મામી આગળ બોલે એની રાહ જોતી રહી.

મામીએ વાત આગળ ચલાવી.

“બેટા, તારા મામાને ગુજરી ગયે આજે બે વર્ષ થઈ ગયાં, તોયે વહુઓ આજ સુધી મને એકલી સૂવા નથી દેતી. શરૂઆતમાં થોડા દિવસ મને થયું કે ભલે સૂતી. મહિનો થયો એટલે પછી મેં વહુઓને કહ્યું કે, “માડી, હવે તમે બધી તમારા રૂમમાં જાવ, હું તો મોટા દીકરાની દીકરી રૂપા છે એની હારે સૂવું જ છુંને? મને કોઈ તકલીફ નથી.”

“તો આ વહુઓ કહે, ના બા. અમે ત્રણે જણાએ નક્કી કર્યું છે કે અમે એક જણીએ વારાફરતી તમારી હારે જ સૂવાનું. દર અઠવાડિયે વારા બદલી નાખીશું. મેં ઘણીયે ના પાડી કે માડી એવી કોઈ જરૂર નથી. હવે આ ઉંમરે મને કંઈ એકલા સૂવામાં કોની બીક છે? એવી કોઈ જરૂર નથી.”

“પણ આ કોઈ માને? આજે બે વર્ષ થયાં, આ વાતને. દીકરા—વહુ બધાને હજાર વાર હાથ જોડીને કહ્યું કે બેટા આમ વારા કાઢવાની કોઈ જરૂર નથી. તમે બધા હજુ જવાનજોધ છો. નાનકડા છો. હું તો પરવારી ચૂકેલ છું. હવે તો મને શરમ આવે છે, પણ આ છોકરાઓ કે વહુ કોઈ સમજે તોને? દીકરી, તું આવી છે તો સમજાવ. આમ ગાંડા ન કઢાય. કોઈ આવે તો એમ જ લાગેને કે આવડી મોટી ઘરડી સાસુ એકલી નહીં સૂઈ રહેતી હોય? ને હું તો એકલીયે નથી.”

કહેતાં મામી ગળગળાં થઈ ગયાં. મેં ભાભીઓ સામે જોયું.

“બહેન, અમને કોઈને તેમાં તકલીફ નથી. બાને એકલાં સૂવા દેતાં અમારો જીવ નથી ચાલતો. બાને થોડી શ્વાસની તકલીફ છે, ન કરે નારાયણ ને રાત્રે કંઈ જરૂર પડે? બા કંઈ એમ રાત્રે અમને જલદીથી ઉઠાડે કરે એના કરતાં વારાફરતી એકાદ જણ એની સાથે સૂવે તો અમને બધાને શાંતિ. અમે અમારી શાંતિ માટે આ કરીએ છીએ અને બહેન, તમે બાને કહેતાં જાવ બા હજીયે રોજ મંદિર સુધી ચાલીને જાય છે. સ્કૂટરમાં બાને ફાવતું નથી, એમને બીક લાગે છે અને અમે બાને મોટરમાં તો ફેરવી શકીએ એમ નથી, પણ રિક્ષાનો ખર્ચો તો અમને પોસાય તેમ છે. અમે મહિનાની રિક્ષા બંધાવી દીધી હતી તો બાએ જિદ કરીને કઢાવી નાખી. હવે રસ્તામાં કોઈ દિ’ ક્યાંક પડે આખડે તો? આજે ચારે બાજુ આડેધડ વાહનો જતાં હોય છે.”

“મારા ટાંટિયા હજુ તો ચાલે છે. નહીં ચાલે ત્યારે જોશું. એમ છોકરાઓ પાસે ખોટા ખર્ચા થોડા જ કરાવાય?” અને પછી તો બંને પક્ષે આવી અનેક ફરિયાદો થતી રહી. પ્રેમની ફરિયાદો. હું તો સ્તબ્ધ બનીને સાંભળી જ રહી. હું કોને કહું? આવી ફરિયાદ જેને કરવા મળે એનું જીવતર ધન્ય ન કહેવાય?

હજુ તો વાત ચાલતી હતી ત્યાં જ મામીનો નાનો દીકરો આવ્યો. કહે, “બા, આજે ચાર ધામની જાત્રાના તમારા પૈસા ભરી આવ્યો છું. મારા એક દોસ્તારની બા જાય છે એની સાથે જ બધું ગોઠવી દીધું છે. તમને જરાયે તકલીફ નહીં પડે.”

“પણ એલા, તને કહ્યું તુ ને કે પૈસાનો વેંત થાય એટલે પહેલાં આ છોકરી માટે સાઈકલ લેવાની છે અને તારા માટે...”

મામી આગળ બોલે પહેલાં જ મોટી વહુ બોલી ઊઠી,

“બા, એ બધું થઈ રહેશે. તમારા આશીર્વાદ હશે તો એ

પણ લેવાશે. તમે આ બધી ચિંતા અમારી ઉપર છોડી દો. તમે જાત્રાએ જઈને અમારા બધા વતી ભગવાનને મનાવી આવો.”

થોડી વાર પછી દિશા તેની બહેનપણી ઈશિતાને ત્યાં પહોંચી. દિશાને જોઈ ઈશિતા ખુશખુશાલ થઈ ગઈ. બંને બહેનપણીઓ ઘણા સમય પછી મળી હતી તેથી વાતોનો પાર નહોતો.

રસોડામાં ઈશિતાનાં સાસુ રસોઈ બનાવતાં હતાં. તે જોઈ દિશાએ એમને મદદ કરવવા પૂછ્યું ત્યાં ઈશિતા કહે,

“કોઈ જરૂર નથી. હાંડી એક ખાય છે તો રસોઈ તો બનાવેને? એમાં શું મોટી વાત છે? તું ચિંતા ન કર. આ તો એમનું રોજનું કામ છે.” પછી ગર્વથી ઉમેર્યું,

“મેં તો કોઈ જવાબદારી રાખી જ નથી. બેઠાં બેઠાં મફતનું ખાય છે તો કરે જને? નહીંતર આ બધાં તો માથે ચડી જાય.”

“ઈશિતા, મફતનું શા માટે? એમના દીકરાનું ઘર છે.”
“દીકરાનું ઘર છે તો શું થયું? ઘરમાં રહે છે તો કામ કરવું જ પડેને? ચાલ છોડ એ બધી લપ. પહેલાં ફક્કડ ચા પીએ. મમ્મી, બે ચા સરસ મજાની આદું નાખીને બનાવજો તો.”

થોડી વારે ઈશિતાનાં સાસુ એમના ધ્રૂજતા હાથમાં ચાના બે કપ લઈ દેવા આવ્યાં ત્યારે દિશા સ્તબ્ધ બની તેમને જોઈ રહી.

એક જ દિવસમાં બે ઘર તેણે માપી લીધાં હતાં. દિશાને બહેનપણી પાસેથી ઊઠીને મામીના ઘરે જવાનું મન થઈ આવ્યું. ઈશિતાનું આધુનિક, મોડર્ન ઘર તેને કેવુંયે અકળાવી રહ્યું. ફરિયાદ તો બંને ઘરમાં હતી, પણ બંનેના પ્રકાર કેવા અલગ હતા!

વડોદરામાં ગુરુપૂર્ણિમાની ઉજવણી

—એક સત્સંગી

વડોદરામાં સો જેટલા ભક્તોએ પણ ગુરુપૂર્ણિમાએ શ્રી યોગેશ્વર મંદિરમાં શાસ્ત્રોક્તવિધિ મુજબ પૂ.મા—પ્રભુનાં સ્વરૂપોનું પૂજન કરી ઉત્સવ ઉજવ્યો. શ્રી કેયૂર શાસ્ત્રીએ આ વિધિ કરાવી ને શ્રી આર.ડી.કાકા, તેમનાં ધર્મ પત્ની શ્રીમતી સુધાબેન અને શ્રી ભદ્રાબેને તે પૂજન કર્યું.

મા—પ્રભુની બાવનીઓ, ભજન ને ધૂનોનો કાર્યક્રમ દિનભર ચાલ્યો. તો વચ્ચે વચ્ચે પૂ.શ્રીમા—પ્રભુની કેસેટો દ્વારા પ્રવચનો ને દર્શનનો લાભ પણ ભક્તો પામ્યા.

આ પ્રસંગે ઉપસ્થિત સાધકોએ પણ પૂ.ગુરુદેવ અને પૂ.માના પોતાના જીવનમાં બનેલા કૃપા પ્રસંગો વર્ણવી સાધકોની શ્રદ્ધા ભક્તિ વધારી.

આખા દિવસના આ કાર્યક્રમમાં મિષ્ટાન્ન ભોજનનો પ્રસાદ શ્રી સતીશભાઈ જાની તરફથી પ્રાપ્ત થયો. તો તેનું આયોજન શ્રી ભાસ્કરભાઈ પુરોહિતે સંભાળ્યું.

સત્સંગમાં શ્રી નિલેશભાઈ ટેલર, મહેન્દ્રભાઈ, શ્રી વિનોદભાઈ, શ્રી ચારુબેન વગેરેએ પણ પોતાનો સાથ પૂરાવ્યો.

વાહન વ્યવહારની પરિસ્થિતિ ચોમાસાના પરિણામે ડામાડોળ હોવાને લીધે—સ્વર્ગારોહણ ન પહોંચી શકવાનું દુઃખ પણ કેટલાંક સાધકોએ વ્યક્ત કર્યું.

પૂ.શ્રીના જન્મદિનની ઉજવણીના કાર્યક્રમો

—રાજુભાઈ જાની

પંદર ઓગષ્ટ—પૂ.શ્રીના પ્રાગટ્ય દિન પર્વના પ્રારંભ પહેલાં જ તા.૧૪ મી રાતે પૂ.શ્રી માનો સંદેશ મળ્યો. તેમાં જણાવ્યું કે જે જે સાધકો આજે હોલમાં ઉપસ્થિત છે, અને ગુરુપૂર્ણિમાના પર્વમાં નહોતા આવ્યા, તે સૌએ ગુરુનો અક્ષમ્ય અપરાધ કર્યો છે, તેમના અપરાધની ક્ષમા પૂ.શ્રી મા પણ ન આપી શકે. માટે તે સૌએ સૌ પ્રથમ કુટીયાની ૫૧ પ્રદક્ષિણા અને ૫૧ પ્રણામ પ્રભુને કરવાના છે, અને દરેક પ્રણામ/પ્રદક્ષિણાએ સૌએ પ્રભુ પાસે ક્ષમા માંગવાની છે. તે પછી કુટીયામાં પ્રભુ પાસે બેસી પ્રાર્થના કરવાની કે “પ્રભુ એવી સમજ આપો કે ભવિષ્યમાં આવા અપરાધ અમારાથી ન થાય.”

પૂ.શ્રી માએ જણાવ્યું કે સૌ ભક્તોની સાથે પૂ.શ્રી મા પણ આ સજા ભોગવી—૫૧ પ્રણામ અને ૫૧ પ્રદક્ષિણા કરશે અને સૌના વતી પ્રભુ પાસે ક્ષમા માંગશે.

વહેલી સવારે પૂ.શ્રી માએ જણાવ્યું કે પૂ.શ્રી માએ પ્રદક્ષિણા/પ્રણામ પૂરા કરી લીધા છે તો સ્વર્ગારોહણમાં ઉપસ્થિત ભક્તો જે ગુરુપૂર્ણિમાએ નહોતા પહોંચી શક્યા તે સૌએ પણ રાત્રે જ ૫૧ પ્રણામ/પ્રદક્ષિણા ક્ષમા માંગતા પૂર્ણ કરી લીધા.

આ વખતે પૂ.શ્રીના શતનામ અષ્ટકની કેસેટ શ્રી સુશીલામાસીના કંઠે ગવાઈ તૈયાર થઈ છે. આ કેસેટના ગાન સાથે ગુરુપૂર્ણિમાએ કેનેડાના કાર્યક્રમ દરમ્યાન વિદેશના ભક્તોએ ૧૧ વાર પારાયણ કરેલું. પૂ.શ્રી માએ સૂચવ્યું

પ્રાગટ્યદિને પણ તે પ્રયોગ સ્વર્ગારોહણમાં કરી શકાય. આજ્ઞાનું પાલન કરતાં તા.૧૪મી રાત્રે તે કેસેટનું શ્રી શાંતિભાઈ કનેરીયાના હસ્તે વિમોચન થયું અને તા.૧૫ અને ૧૬ દરમ્યાન નવ વાર તેનું ગાન જુદી જુદી બેઠકોમાં થયું. તા.૧૫મી એ ધ્યાન, વંદના પછી ધ્વજવંદન પણ શ્રી શાંતિભાઈના હસ્તે થયું. શ્રી કલ્યાણજીએ તે કરાવ્યું. યુવાનભાઈ બ્હેનોએ દેશભક્તિનાં ગીતોની સરસ રમઝટ બોલાવી વાતાવરણને દેશભક્તિના ગાનથી ભરી દીધું. ૧૦ વાગે પૂ.શ્રીના જન્મોત્સવનો પ્રારંભ થયો. યુવા ભાઈબ્હેનો સરોડાધામમાંથી પૂ.શ્રીના બાલ સ્વરૂપને “સૃષ્ટિમાં સૌથી ન્યારા, ગુરુદેવ પ્રાણ પ્યારા” ધૂન સંકીર્તન સાથે સત્સંગ હોલમાં લાવ્યા. નાની બાળાઓએ તિલક કરી પૂ.શ્રીનું સ્વાગત કર્યું, તો સૌથી વડીલ શ્રી શાંતિભાઈએ પુષ્પહાર અર્પણ કરી પ્રભુના સ્વરૂપનું સન્માન કર્યું. પાલખીમાં પ્રભુના સ્વરૂપને પધરાવી પાલખી યાત્રા શરુ થઈ. સ્વર્ગારોહણના પ્રદક્ષિણા પથ પર પાલખીમાં ધૂન—ભજન સંકીર્તનની મસ્તી સાથે, સૌએ પાલખી યાત્રાની પાંચ પ્રદક્ષિણા પૂર્ણ કરી.

કૃષ્ણ જન્મ જેમ પૂ.શ્રીના બાળસ્વરૂપને હિંડોળામાં પધરાવી સૌ ભક્તોએ વારા ફરતી પુષ્પ અર્પણ કરી, હિંડોળો ઝૂલાવી પ્રણામ કરી પ્રાર્થના કરી. તે પછી પૂ.શ્રીની અમૃતવાણી સાથે D.V.D પર પૂ.શ્રીના દિવ્યદર્શનનો આનંદ પણ સૌ એ માણ્યો.

બપોરે અંબાજી સ્થાનિકની ૧૧૧ વિધવા બ્હેનોને સત્કર્મ દ્વારા જીવન જરૂરી વસ્તુઓનો પ્રસાદ આપ્યો. જેમાં ૪ કીલો લોટ, તેલ, ખાંડ, ચોખા, ગોળ, મસાલા વગેરેની કીટ અપાઈ. ગુરુપૂર્ણિમાના પર્વમાં સત્કર્મ માટે મળેલ વધેલી રકમમાંથી જે તે

આર્થિક સહયોગ ધરનાર ભાઈબહેનોના હાથે જ આ સત્કર્મ પ્રસાદ પ્રભુના પ્રાગટ્ય દિને આપી શકાયો.

બપોરની વંદના પછી મટકી ફોડનો કાર્યક્રમ સરસ રહ્યો. નાના મોટા સૌએ તે આનંદ માણ્યો. રાત્રી વંદના પછી પૂ.શ્રીમાની વિડીયો કેસેટનું દર્શન થયું, તે પછી એક કલાક યુવા બહેનોએ ગરબાની રમઝટ બોલાવી રાત્રે સર્વમંગલના ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા આઈસ્ક્રીમનો પ્રસાદ સૌને અપાયો. આમ પ્રાગટ્યદિન પર્વનો કાર્યક્રમ પૂર્ણ થયો.

તા.૧૬મીએ સાધના દિન નિમિત્તે સૌએ પોતાના નિયમો પૂર્ણ કરી માત્ર દૂધ ફળ જ ભોજનમાં લીધું.

પરદેશનાં નાના બાળકોએ શિસ્ત જાળવી

પૂ.શ્રીના પ્રાગટ્યદિનની પૂર્વ સંધ્યાએ આશિષ સંદેશ ધરતાં પૂ.શ્રી માએ જણાવ્યું આ વર્ષે ગુરુપૂર્ણિમા પર્વના આરંભ પહેલાં વિદેશના સૌ ભક્તોને સૂચના અપાઈ હતી કે તમારાં નાના બાળકો સત્સંગ કાર્યક્રમમાં દરમ્યાન સત્સંગમાં બેસવાની શિસ્ત ન જાળવી શકે તો તેમને ના લાવવા વિનંતી છે. તેમ છતાં ૩ થી ૧૨ વર્ષનાં ૧૨ બાળકો આવ્યાં. જેમણે સત્સંગની દરેક બેઠકોમાં સમયસર ઉપસ્થિત રહી, સંપૂર્ણ શિસ્ત પાળી. કેનેડાના આ સત્સંગ દરમ્યાન દરેકે ત્રણ કલાક ફરજિયાત મૌન પાળવાનું હતું. આ બાળકોએ પણ તે પાડી બતાવ્યું. તેમના આ સુંદર શિસ્ત દર્શનથી પૂ.શ્રીમા ખૂબ પ્રસન્ન થયાં. આ બાળકો પૈકીના આઠ બાળકોએ ગુરુપૂર્ણિમા કાર્યક્રમ પૂર્ણ થતાં પૂ.શ્રી માને પત્ર દ્વારા પોતાના સુંદર પ્રતિભાવો વ્યક્ત કર્યાં. જે પૈકી નાનકડા મોક્ષની વાતો અદ્ભુત હતી.

કેનેડાના સત્સંગ દરમ્યાન ગુરુના માહાત્મ્ય વિષેના એક વાર્તાલાપનો ઉલ્લેખ કરતાં પૂ.શ્રી એ જણાવ્યું કે ગુરુ એ કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ નથી હોતી. આપણે તેની મહાનતા વિષે વાત કરીએ ત્યારે તેમને સહજ રીતે જ સૂર્યદેવ, ચંદ્રદેવ, કલ્પવૃક્ષ સાથે સરખાવતા હોઈએ છીએ. પરંતુ ગુરુ એ સૂર્યદેવ કરતાં પણ વિશેષ છે, કારણ સૂર્યદેવ તો બહારનો અંધકાર દૂર કરે છે જ્યારે આપણા ગુરુ આપણા હૃદયનાં આંતરિક અંધકારોને દૂર કરે છે. વળી ગુરુ એ ચંદ્રદેવ કરતાં પણ વિશેષ છે, કારણ કે ચંદ્રદેવ આપણને બહારની શીતળતા ધરે છે જ્યારે ગુરુ આપણા જીવનની અનેક મુશ્કેલીઓ, આંતરિક સમસ્યાઓને હટાવી, હૃદયને શાંતિની શીતળતા ધરે છે.

કલ્પવૃક્ષ એક એવું વૃક્ષ છે. જેના નીચે બેસી જે સારું કે ખરાબ જે કંઈ માંગીએ તે બધું જ તે આપે. પરંતુ ગુરુ તો કલ્પવૃક્ષ કરતાં પણ વિશેષ છે કારણ કે તમારા જીવનમાં તમે ગુરુ પાસે ગમે તે માંગો પણ ગુરુ તો તમને જે સાત્વિક હોય. તમારા ભલા માટે હોય તે જ આપે અને તે પણ જ્યારે આપવા જેવું હોય તે સમયે જ આપે.

અત્યારના આધુનિક યુગમાં રસ્તાને જાણવા સામાન્યતઃ સૌ G.P.Sનો ઉપયોગ કરતા થઈ ગયા છે. જે તમને રસ્તો શોધી નિશ્ચિત સ્થાને પહોંચાડે. પણ જ્યારે બે ત્રણ માર્ગ હોય ત્યારે તે તમને ગોળ—ગોળ ફેરવે, પરંતુ ગુરુ તો તમને એક નિશ્ચિત કરેલા માર્ગે જ દોરી જાય અને નિશ્ચિત લક્ષ્ય સુધી પહોંચાડે.

આવા સમર્થ ગુરુની અવજ્ઞા એ અક્ષમ્ય અપરાધ જ ગણાય....

મન—બુદ્ધિ આપણાં નથી

—સ્વામી રામસુખદાસ

પોતાના સ્વરૂપમાં સ્થિત થવાની વાત જ્યાં આવે છે, ત્યાં આપણે તે જ મન અને બુદ્ધિથી સ્થિત થવા ચાહીએ છીએ. જેમાં સંસારના સંસ્કાર પડેલા છે. આપણી પાસે મન અને બુદ્ધિ લગાડવા સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. આવી સ્થિતિમાં આપણે મન—બુદ્ધિથી કેવી રીતે અલગ થઈએ?

આપણે મન—બુદ્ધિને પરમાત્મામાં લગાડીએ છીએ તો તેઓ સંસાર તરફ જાય છે. આમાં મુખ્ય વાત એ છે કે આપણી અંદર સંસારનું મહત્ત્વ સમાયેલું છે. ઉત્પત્તિ—વિનાશશીલનું જ મહત્ત્વ અંતઃકરણમાં બેઠેલું છે, તેને આપણે વધારે પડતો આદર આપી દીધો છે—આ મુશ્કેલી થઈ છે. આ મુશ્કેલીને વિચાર દ્વારા કાઢી નાંખો તો આ ‘જ્ઞાનયોગ’ થઈ જશે. આનાથી તંગ ન થવા માટે ભગવાનનું શરણું લઈને પોકારો તો એ ‘ભક્તિયોગ’ થઈ જશે. જેટલી વસ્તુ આપણી પાસે છે, તેને વ્યક્તિગત નહીં માનીને બીજાંઓની સેવામાં લગાવો અને કર્તવ્ય—કર્મ કરો તો પોતાના સ્વાર્થ માટે ન કરીને માત્ર બીજાંઓના હિતને માટે કરો તો એ ‘કર્મયોગ’ થઈ જશે. આ ત્રણેમાં તમને જે સુગમ દેખાય, તે શરૂ કરી દો.

વસ્તુઓને વ્યક્તિઓની સેવામાં લગાડો. સમાધિ પણ સેવામાં લગાડી દો. પોતાના શરીરને, મનને, બુદ્ધિને સેવામાં લગાવી દો. માત્ર બીજાંઓને સુખ પહોંચાડવાનું છે અને જાતે બિલકુલ અચાહ થવાનું છે. જડની કોઈ પણ ચાહના રાખશો તો

બંધન રહેશે, આમાં જરા પણ સંદેહ નથી. આ વાત ખાસ બેસી જવી જોઈએ કે સંસારની કોઈ પણ ચાહ રાખશો તો દુઃખથી, બંધનથી કદી બચી નહીં શકો, કારણ કે બીજાંની ચાહના રાખીશું, બીજાંથી સુખ ચાહીશું તો પરાધીન થવું જ પડશે અને ‘પરાધીન સપનેહું સુખુ નાહી’ (માનસ ૧ | ૧૦૨ | ૩). કોઈ પણ ઈચ્છા નહીં રાખો તો દુઃખ દૂર થઈ જશે.

બુદ્ધિ સંસારમાં જાય છે તો તેને જવા દો. બુદ્ધિ તમારી છે કે તમે બુદ્ધિના છો? જાતે વિચાર કરો, સાંભળીને નહીં. તમારી બુદ્ધિ સંસારમાં જાય છે તો તમે બુદ્ધિમાં પોતાપણું ન રાખો. બુદ્ધિ તો તમારી વૃત્તિ છે. તેને આપણે ધારીએ ત્યાં ન લગાડી શકીએ તો તેનાથી વિમુખ થઈ જાઓ કે હું બુદ્ધિનો દ્રષ્ટા છું, બુદ્ધિથી બિલકુલ અલગ છું. સ્વયં બુદ્ધિને જાણનારા છો. બુદ્ધિ એક કરણ છે અને પરમાત્મતત્ત્વ કરણ—નિરપેક્ષ છે. ભણવાના વખતે પણ મારી આ શોધ રહી છે કે જીવનું કલ્યાણ કેવી રીતે થાય? મને જ્યારે આ વાત મળી કે પરમાત્મતત્ત્વ કરણ—નિરપેક્ષ છે ત્યારે મને ઘણો લાભ થયો. ઘણી પ્રસન્નતા થઈ. તમે આ વાત પર શરૂઆતમાં જ ધ્યાન આપો તો ખૂબ સારું રહે! તત્ત્વ વૃત્તિના કબજામાં નહીં આવે. પ્રકૃતિની વૃત્તિ પ્રકૃતિથી અતીત તત્ત્વને કેવી રીતે પકડશે? કરણ તરફથી તમે યુપ થઈ જાવ. કરણને ન સારું માનો, ન ખરાબ માનો. જો કરણને કર્તા ન ગ્રહણ કરે તો કર્તા કરણથી આપોઆપ અલગ છે. કરણથી પોતાને અલગ અનુભવ કરીને યુપ થઈ જાવ. જો બની શકે તો સેકંડ, બે સેકંડ યુપ થઈ જાવ, કાંઈ પણ ચિંતન ન કરો—‘આત્મસંસ્થં મનઃ કૃત્વા ન કિંચિદપિ ચિન્તયેત્’ (ગીતા ૬ | ૨૫). કાંઈ પણ

ચિંતન નહીં કરશો તો તમારી સ્થિતિ સ્વરૂપમાં હશે. આ જ સુંદર સાધના છે.

આપણે કાંઈ પણ ચિંતન કરતા નથી, પણ ચિંતન થઈ જાય છે તો શું કરવું? આ બાબતે એક વાતનું ખાસ ધ્યાન રાખવાનું છે કે જ્યારે કોઈ ચિંતન આવે છે, ત્યારે સાધક તેને હઠાવે છે, સાધના કરવાવાળાઓનો ઘણું કરીને એવો પ્રયત્ન રહે છે કે બીજી વાત યાદ આવી જાય તો તેને હઠાવો અને પરમેશ્વરમાં લગાડો. આવી મહેનતથી જલદી સિદ્ધિ મળતી નથી. સાધક જલદી સફળ થતો નથી. સફળતાની ચાવી એ છે કે તે ચિંતનની ઉપેક્ષા કરી દો. કોઈ ઊંચી કે નીચી વૃત્તિ આવે તો તેને મહત્ત્વ ન આપો. વૃત્તિને ન હઠાવો ન લગાડો. હઠાવો તો વૃત્તિને મહત્ત્વ દીધું અને લગાડો તો વૃત્તિને મહત્ત્વ આપ્યું. વૃત્તિને મહત્ત્વ આપવાથી જડતાને મહત્ત્વ મળશે. સ્વરૂપનું મહત્ત્વ રહેશે નહીં. આ માર્મિક વાત છે. તમારી દૃષ્ટિ અહીં થઈ જાય, તે માટે કહું છું કે આ વાત મને ઘણી ગમી છે. ઘણી ઉત્તમ લાગી છે. આનાથી ઘણો લાભ થાય છે.

મન—બુદ્ધિની ઉપેક્ષા કરો. તેમાં સારું—નરસું કાંઈ પણ આવે તો ચિંતા ન કરો. જે ચિંતન આવી જાય તેની ઉપેક્ષા કરી દો. તેની સાથે વિરોધ ન કરો, તેને હઠાવો નહીં, પકડો નહીં. જો આ ઉપેક્ષા કરવાની અટકળ આવી જાય તો બહુ લાભ થશે. ચિંતનથી વિરક્ત થઈ જાવ. ન તો તેને સારું માનો ન તો તેને ખરાબ માનો. સારું માનવાથી પણ સંબંધ જોડાય છે. જેમણે ભગવાન સાથે પ્રેમ કર્યો છે. તેમનો પણ ઉદ્ધાર થયો અને જેમણે ભગવાન સાથે વેર કર્યું તેમનો પણ ઉદ્ધાર થયો. પરંતુ જેમણે

કાંઈ પણ કર્યું નહીં તેમનો ઉદ્ધાર થયો નહીં. તેથી સંસારને પ્રેમ કરશો તો ફસાશો, વેર કરવાથી પણ ફસાશો, કારણ કે પ્રેમ કે વેર કરવાથી સંસાર સાથે સંબંધ બંધાઈ જશે. સંસારનો સંબંધ તોડવો એ જ્ઞાનયોગની ખાસ વાત છે.

વિવેક સત્—અસત્નો નિર્ણય કરે છે. તેથી વિવેકને મહત્ત્વ આપીને અસત્ની ઉપેક્ષા કરી દો. વૃત્તિઓ પેદા થાય છે અને નાશ પામે છે, આ કારણે અસત્ છે. જેની ઉત્પત્તિ—વિનાશ થાય છે, જેનો આરંભ અને અંત હોય છે, તે અસત્ છે તે આપોઆપ નાશ પામે છે; તેથી તેને નાબૂદ કરવાની કોશિષ કરવી તદ્દન નકામી છે. જે ઉત્પન્ન થયું છે તેનું ખાસ કામ નાશ પામવાનું જ છે. દીકરો પેદા થયો તો તેનું આવશ્યક કામ શું છે? આવશ્યક કામ છે—મરવું! તે મોટો થશે કે નહીં, તેનો વિવાહ થશે કે નહીં, તેને દીકરા—દીકરી થશે કે નહીં—તેમાં શંકા છે, પણ તે મરશે કે નહીં તેમાં શંકા નથી. તેથી તેનું ખાસ કામ મરવાનું જ છે. આ રીતે વૃત્તિ પેદા થઈ તો તેનું ખાસ કામ નાશ પામવાનું જ છે. તે માટે તેને નષ્ટ કરવા માટે કોશિષ કરવી, બળ વાપરવું, બુદ્ધિ વાપરવી, સમય વાપરવો તદ્દન મૂર્ખતા છે. જે ચીજ રહેશે જ નહીં તેને રાખવાની ઈચ્છા કરવી એ તો મહાન દુઃખ છે. ન તો રાખવાની ઈચ્છા કરવાની છે ન તો હઠાવવાની ઈચ્છા કરવાની છે, પરંતુ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કરવાનું છે, જેથી સૌને સુખ થાય, આરામ થાય. જે આપમેળે નાશ પામશે, રહેશે નહીં. તેની ઉપેક્ષા કરી દો—‘દેખો નિરપખ હોય તમાશા’. આ બહુ લાભની ચીજ છે, તેથી બુદ્ધિથી તટસ્થ થઈ જાવ કે અમારે મતલબ નથી. આનાથી તટસ્થ થવાનું નથી—એવું ન માનો.

હાલમાં એવું લાગે છે કે આનાથી આપણે અલગ થઈ શકતા નથી, પણ આવી વાત નથી. આને માટે યુક્તિ બતાવી કે તમે બુદ્ધિના છો કે બુદ્ધિ તમારી છે. આ મામૂલી વાત નથી, બહુ કામની વાત છે. બુદ્ધિના આપણે નથી, આપણી બુદ્ધિ છે. આપણી બુદ્ધિ છે; તેથી તેને કામમાં લઈએ યા ન લઈએ. પરંતુ આપણે બુદ્ધિના હોત તો મુશ્કેલી થઈ જાત.

વૃત્તિની ઉપેક્ષા કરો તો તમારી સ્વરૂપમાં સ્થિતિ સ્વતઃ સિદ્ધ છે. પરંતુ વૃત્તિનો નિરોધ કરવામાં ઘણો અભ્યાસ કરવો પડશે. વૃત્તિની ઉપેક્ષામાં કોઈ અભ્યાસ નથી. ગીતાનો યોગ શું કહે છે? ‘સમત્વં યોગ ઉચ્યતે’ (૨ । ૪૮). ‘સમ’ નામ પરમાત્માનું છે. પરમાત્મામાં સ્થિત થવું ગીતાનો યોગ છે અને ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવો યોગદર્શનનો યોગ છે. તમે કહો છો કે મન રોકાતું નથી! પણ મન રોકવાની જરૂર નથી. જરૂર છે પરમાત્મામાં સ્થિત થવાની. જ્યાં તમે યુપ થાવ છો ત્યાં તમે પરમાત્મામાં જ છો અને પરમાત્મામાં જ રહેશો; કારણ કે કોઈ પણ ક્રિયા, વૃત્તિ, પદાર્થ, ઘટના, પરિસ્થિતિ પરમાત્માને છોડીને થઈ શકે છે શું? વસ્તુ, વ્યક્તિ, પદાર્થ, ઘટના વગેરેની ઉપેક્ષા કરી દો તો પરમાત્મામાં જ સ્થિતિ હશે. હા, આમાં ઊંઘ, આરામ નહીં હોવાં જોઈએ. ઊંઘમાં તો તમે અજ્ઞાન (અવિદ્યા)માં ડૂબી જશો. ઊંઘ ઊડી જતાં કહીએ છીએ કે ‘મને કંઈ ખબર ન હતી’, પરંતુ તમે તો તે સમયે હતા જ. તેથી ઊંઘ—આળસ તો હોય નહીં અને હાલતા—ચાલતા પણ આપ યુપ થઈ જાવ, કોઈ પણ ચિંતન ન કરો. આ ગીતાનો યોગ છે. આનાથી બહુ જલદી સફળતા મળશે. યોગદર્શનના યોગમાં ઘણો સમય લાગશે. આપ

પરમાત્મામાં વૃત્તિને લગાડશો તો વૃત્તિ આપનો પીછો છોડશે નહીં. વૃત્તિ સાથે રહેશે. તે માટે મન—બુદ્ધિની ઉપેક્ષા કરો, તેનાથી તટસ્થ થઈ જાવ. હમણાં લાભ ન જુઓ કે થયું તો કાંઈ નહીં! આપ આની ઉપેક્ષા કરી દો—દેવાનું સેવન કરો તો તે ગુણ કરશે જ.

તમે ખ્યાલ કરો. બુદ્ધિ કરણ છે અને હું કર્તા છું, બુદ્ધિ મારી છે, હું બુદ્ધિનો નથી—આ સંબંધ—વિચ્છેદ બહુ કામનો છે. તમે બુદ્ધિ છો જ નહીં. કૂતરો ચિંતન કરે તો તમારા પર શું અસર પડે? કૂતરાની બુદ્ધિની સાથે આપણો જેવો સંબંધ છે, તેવો જ આપણી બુદ્ધિની સાથે સંબંધ છે. તમારો આત્મા સર્વવ્યાપી છે તો કૂતરામાં પણ તમારો આત્મા છે. તો પછી તમે કૂતરાના મન—બુદ્ધિની ચિંતા કેમ કરતા નથી? કે કૂતરાનાં મન—બુદ્ધિને તમે પોતાના માન્યાં નથી. તાત્પર્ય એ થયું કે મન—બુદ્ધિને પોતાનાં માનવાં એ જ ભૂલ છે.

જે અલગ હોય છે, તે પહેલેથી જ અલગ હોય છે. સૂર્યથી પ્રકાશને કોઈ અલગ કરી શકે છે શું? તમે શરીરથી અલગ છો તો પહેલાંથી જ તમે શરીરથી અલગ છો. તમે મફતમાં જ પોતાને શરીરની સાથે માનો છો. શરીરમાં તમે નથી અને તમારામાં શરીર નથી. ખુદ જડતામાં બેસી ગયા છો તો અહંતા થઈ ગઈ અને જડતાને પોતાનામાં બેસાડી દીધી તો મમતા થઈ ગઈ. અહંતા—મમતાથી રહિત થયા તો શાંતિ સ્વતઃસિદ્ધ છે—‘નિર્મમો નિરહંકારઃ સ શાન્તિમધિગચ્છતિ’ (ગીતા ૨ । ૭૧).

મૃત્યુનું ચિંતન

—હરિના મારગમાંથી

એક વાર એકનાથ મહારાજ પાસે એક વૈષ્ણવ આવ્યો. તેણે મહારાજને કહ્યું : ‘હે મહારાજ, હું જ્યારે જોઉં છું ત્યારે તમે કાં તો જપ કરતા હો, કાં સેવા કરતા હો, કાં કીર્તન કરતા હો છો! તમે સ્મરણ—ચિંતનથી ક્ષણ—ક્ષણ ભગવાનમાં તન્મય રહો છો. તમારું મન ચોવીસેય કલાક ભગવાનમાં સ્થિર રહે છે. ત્યારે મારું મન અર્ધો કલાકેય ભગવાનમાં સ્થિર થતું નથી. મારાથી ધ્યાન થઈ શકતું નથી. મનને સ્થિર કરવાનો કોઈ ઉપાય બતાવો.’

એકનાથ મહારાજે વિચાર કરીને કહ્યું : ‘હમણાં એ વાત જવા દે. તું મને પૂછવા આવ્યો છું, પણ મને કહેતાં દુઃખ થાય છે કે આજથી આઠમે દિવસે તારું મૃત્યુ થવાનું છે. સાત દિવસ પછી મારી પાસે આવજે. તે સમયે તારા પ્રશ્નનો જવાબ આપીશ.’

મરવાની વાત સાંભળી પેલા વૈષ્ણવના હોશકોશ ઊડી ગયા. પછી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે, ‘હવે હું મરવાની તૈયારી કરીશ.’ ઘરનો સઘળો કાર્યભાર પુત્રને સોંપી દીધો. આખો દિવસ જપમાં, ધ્યાનમાં પ્રાર્થનામાં પસાર કરવા માંડ્યો.

સાતમે દિવસે તે એકનાથ મહારાજ પાસે ગયો. મહારાજે તેને પૂછ્યું. ‘હવે કહે, આ સાત દિવસ તે શું કર્યું? તારે હાથે કોઈ પાપ થયું?’

વૈષ્ણવે કહ્યું : ‘મહારાજ, મને મરણની બીક એવી તો લાગી

કે સઘળું છોડીને હું ઈશ્વરના ધ્યાનમાં લાગી ગયો. કુટુંબની ચિંતા કરવી છોડી દીધી. ખૂબ જપ—ધ્યાન કરવા માંડ્યાં. આઠમે દિવસે મરવાનો છું એટલે બધું ભૂલી ગયો. આ દિવસોમાં મારું મન ચંચળ થયું નથી. બસ, પ્રભુસ્મરણમાં જ તન્મય રહ્યો છું.’

એકનાથ મહારાજે કહ્યું : ‘મારી એકાગ્રતાનું આ જ રહસ્ય છે. હું માથે તોળાતા મૃત્યુની બીક રાખી, સાવધાન રહી, સતત ઈશ્વર—ભજન કરું છું. એટલે મારું મન સર્વ વિષયોમાંથી હટી જાય છે. અને હરહંમેશ ભગવાન પાંદુરંગમાં એકાગ્ર રહે છે. તું પણ મૃત્યુ માથે છે તે સતત યાદ રાખજે. મન સ્થિર રહેશે.’

મૃત્યુ માથે છે એ ભૂલશો નહીં. આ જીવન ક્ષણભંગુર છે, પાણીના પરપોટા જેવું છે. આ કાયા કાચી માટીના ઘડા જેવી છે. તે ક્યારે ફૂટી જશે તે કહેવાય નહીં. મૃત્યુ માથે ભમી રહ્યું છે એવો વિચાર સતત રાખવાથી પાપ થતું નથી. માનવી જો રોજ મૃત્યુનું ચિંતન કરે તો તેને કદી પાપ કરવાની ઈચ્છા જ થશે નહીં.

મનુષ્યની મહાનતાનું સાધન નથી વિદ્યા કે નથી બુદ્ધિ, નથી વૈભવ કે નથી સત્તા, સદ્વર્તન એ જ મનુષ્યની મહાનતાનો માપદંડ છે. વ્યવહાર એ એક એવો આયનો છે જેમાં દરેક વ્યક્તિ પોતાનું પ્રતિબિંબ જોઈ શકે છે, એટલું જ નહિ, મનુષ્યના એ પ્રતિબિંબનો પડઘો બહાર પણ સંભળાય છે.

ઈશ્વરનું સ્મરણ સર્વ રોગોની એકમાત્ર મહાન દવા છે.

સાચું સુખ અંદર પડેલું છે.

હંમેશ બાહ્ય ત્યાગ જરૂરી નથી.

—ટી. વી. પટેલ

હંમેશ બાહ્ય ત્યાગ જરૂરી નથી—માત્ર ઘરબાર છોડવાથી, ભગવાં લુગડાં પહેરવાની કે ડોકમાં માળા અને કપાળે તિલક કરવાથી સાધુતા આવી જતી નથી, તે માટે તો સાધના કરવી પડે છે. આ સાધનામાં ડૂબી જવું પડે છે ને મનને અમન કરી નાખવું પડે છે. સંકલ્પો—વિકલ્પોથી દૂર થવું પડે છે. ઈચ્છાઓ ત્યાગવી પડે છે ને અનાસક્ત ભાવમાં—સાક્ષીભાવમાં—સમત્વ ભાવમાં અહંકાર રહિતા આ બધા જ ભાવોનો અંતઃકરણથી અંગીકાર કરવો પડે છે. બહિર્મુખતા અંતર્મુખતામાં સ્થિર થઈ આત્માને જાણવો પડે. આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું પડે. તેજ સાચી સાધુતા છે. સાચો કથાકાર છે સાચો જ્ઞાની માણસ છે. આ સિવાય બધું જ બનાવટ છે, દંભ છે, અપ્રમાણિકતા છે.

સામાન્ય સ્થિતિમાં આ બધા જ દંભી છે એ આપણે ઓળખી શકતા નથી, પણ અસામાન્ય સ્થિતિનું નિર્માણ થાય કે તુરત તેનું સાચું સ્વરૂપ દેખી શકાય છે.

આપણે સૌ કોઈને કોઈ રીતે સુખ, શાંતિ ને આનંદ સાથે પરમતત્ત્વ પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થાય તેવું ઈચ્છીએ છીએ. આ દુનિયામાં કોઈનામાં કે કોઈપણ મૂર્તિમાં એવી તાકાત નથી કે આપણને સુખ પ્રદાન કરી શકે, શાંતિ આપી શકે ને પરમાત્મા સાથે મિલન કરાવી શકે, એવું આપણે સૌએ જાણી લેવા જેવું છે.

આપણે સુખી થવું હોય, અંતરમુખી બનો શાંતિ આનંદ પ્રાપ્ત કરવો હોય, પરમાત્મા સાથે મિલન કરવું હોય તો આપણે જાતે જ પ્રયત્નો કરી બદલાવું પડે. આપણે જાતે જ સાધના કરવી પડે, બાકી કોઈ આપણને આ બધું આપી દેશે એવી ભીખમાંથી મુક્ત થાવ ને અંતઃકરણપૂર્વક વિવેક સાથે સાધના કરી બહિર્મુખતામાંથી મુક્ત થઈ અંતર્મુખી બનો ને અંદર જે જે ક્યરો ભર્યો છે તેનો નિકાલ કરો ને શુદ્ધતા પ્રાપ્ત કરો એટલે શાંતિ—સુખ—આનંદ—અને પરમાત્મા તમને પ્રાપ્ત થશે, ક્યાંય જવાની જરૂર પડશે જ નહીં, જરૂર છે માત્ર ને માત્ર બદલાવાની.

જ્ઞાન બધું જ અંદર છે, બહાર જ્ઞાન છે જ નહીં. બહાર તો માત્ર ને માત્ર માહિતી છે. માહિતી એકઠી કરવાથી કલ્યાણ થાય જ નહીં. કોઈ મૂર્તિ કાંઈ કદી આપી શકતી જ નથી. જે કાંઈ પ્રાપ્ત કરવા જેવી ચીજ છે તે તમારી અંદર જ ભંડારાયેલી છે તેને શોધો તે માટે સાધના કરો એ એક જ રસ્તો છે. આત્મા એ જ પરમાત્મા છે તેનું મિલન એટલે જ મુક્તિ—શાંતિ—સુખ અને પરમ આનંદ. બાકી ક્યાંય ભટકવાની જરૂર નથી. અંદર ઉતરો જરૂર પ્રાપ્ત થશે જ. કોઈ દિવસ કોઈ કોઈને જ્ઞાન આપી શકતું જ નથી. તે જાતે જ શોધવું પડે છે, ને તે અંદર જ છે. માટે અંતર્મુખી બનીને જીવો, કોઈના સંકંજામાં સપડાતા નહીં, નહીં તો દુઃખી દુઃખી થશો ને દુઃખ સિવાય કાંઈ જ હાથમાં આવશે નહીં. સાચું સુખ માણસના અંતરમાં જ પડેલું છે તેથી તે ક્યાંય બાહ્ય શોધવાથી જડશે નહીં, માટે અંતરમુખી થાઓ.